

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Tarinankerrontamenetelmä

Tie monipuoliseen ohjaukseen.

Jael Silander

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 04 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jael Silander	Sivumäärä 43 ja 10 liitesivua
Työn nimi Tarinankerrontamenetelmä – Tie monipuoliseen ohjaukseen	
Ohjaava(t) opettaja(t) Satu Riikonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli koota ja kehittää tarinankerrontamenetelmää ohjaustyöhön. Tarinankerrontamenetelmä, on ohjausmalli, jossa ohjaaja hyödyntää sosiaalisia ja yhteisöllisiä työkaluja suullisen kommunikaation muodossa. Nykyisyydessään tarinankerrontamenetelmällä ei ole tarkkaa määritelmää, eikä sitä harjoiteta nuorisotyönkentällä laajamittaisesti. Tarinankerrontamenetelmää jalostamalla Suomen nuorisotyökentille voitaisiin tuoda helppokäyttöinen ja monipuolinen työkalu ohjaustyötä tekeville.</p> <p>Tilaaajani oli Humanistinen ammattikorkeakoulu, ja toimeksiantoni oli kehitellä Pointti 3.0 – sivustolle tarinankerrontamenetelmästä opas, joka on ilmaiseksi ladattavissa heidän internet-sivuiltaan. Pointti 3.0 – sivusto on Varsinais-Suomen alueen kunnallisten nuorisopalveluiden, ja nuorisotyötä tekevien ammatillinen tiedotus-, neuvonta- ja osallisuuskanava. Oppaan pituudeksi tuli runsas 60 sivua, ja se sisältää tarinankerrontamenetelmän periaatteiden ja ohjausotteiden lisäksi 24 tarinankerronnallista harjoitetta ohjaustilanteisiin.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettyjä menetelmiä oli kaksi: osallistuva havainnointi ja sähköpostikysely. Osallistuvaa havainnointia käytettiin tarinankerrontamenetelmän koulutustapahtumassa, musapiknik-2015 tapahtumassa ja vuonna 2015 toteutetussa roolipeli-tilaisuudessa. Sähköpostikyselyyn vastasi kolme tarinankerronnan ammattilaista kolmelta eri työkentältä.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset osoittivat tarinankerrontamenetelmän potentiaalisuuden ohjaustyössä. Menetelmä osoittautui sisältämään sekä matalankynnyksen, että syvällisemmän ohjauksen piirteitä. Muiksi tarinankerrontamenetelmän ominaisuuksiksi osoittautui osallistaminen, osallisuus, vuorovaikutuksellisuus, nuoren sosiaalinen hyvinvoinnin tukeminen, sosiaalisten taitojen tukeminen, turvallisen ilmapiirin luominen, nuoren aktiivisen kansalaisuuden tukeminen ja sosiaalinen vahvistaminen</p>	
Asiasanat Tarinankerronta, Kertoja, Osallisuus, Kuunteleminen, Kertominen, Menetelmät, Ohjaus.	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Civic Activities and Youth Work Degree Programme

ABSTRACT

Author Jael Silander	Number of Pages 43 & 10 attached
Title The Storytelling Method – the way to versatile counselling	
Supervisor(s) Satu Riikonen	
Subscriber and/or Mentor HUMAK university of applied sciences	
Abstract <p>This thesis was about collecting and developing the storytelling method for counselling. The storytelling method is a counselling method in which the counsellor uses social and communal tools in the form of verbal communication. In youth work the storytelling method does not have a distinctive meaning and is not utilized on a grand scale at the present time. By developing the storytelling method we could introduce an easy and versatile counselling tool for Finland's youth work.</p> <p>My subscriber was HUMAK university of applied sciences, and my task was to develop a counselor's storytelling method guide for the Pointti 3.0 – webpage. It is now downloadable free from the webpage. Pointti 3.0 – webpage is a youth information and counselling service for the municipal youth services of Varsinais-Suomi and other youth workers. The guide has 60+ pages and contains principles as well as counselling tools for the storytelling method. On top of that the guide contains 24 storytelling exercises.</p> <p>The methods used in the thesis are participatory observation and a questionnaire sent by email. Participatory observation was used in a storytelling method training seminar, an outdoor music event called musapiknik-2015 and a roleplaying session in 2015. The questionnaire was answered by three professionals from various fields of work that use the storytelling method.</p> <p>The conclusions of my thesis showed the potential of the storytelling method in counselling. The method proved to show elements for low-threshold counselling and for a deeper and more meaningful touch. The method also should features such as inclusion, positive interaction, support for one's social wellbeing, support for one's social skills, the creation of a safer environment, encouraging active citizenship and social inclusion.</p>	
Keywords Storytelling, Teller, Inclusion, Hearing, Telling, Methods, Counselling.	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KÄSITTEET	8
3 TARINANKERRONTA	13
3.1 Tarinankerronta vanhasta uuteen	13
3.2 Tarinankerronta nuorisotyössä	15
3.3 Jutunjuuret ja tarinankerrontamenetelmä	16
4 MENETELMÄT	17
4.1 Osallistuva havainnointi	17
4.2 Sähköpostikysely	22
5 TULOKSET JA NIIDEN ANALYSOINTI	24
5.1 Osallistuvan havainnoinnin tulokset	24
5.2 Vastaajana nuorisotyöntekijä Arttu Mäki	25
5.3 Vastaajana teatteri-ilmaisun ohjaaja Hanne Lammi	26
5.4 Vastaajana kulttuurituottaja Markus Kaustell	27
5.5 Kyselyt yhtenä kokonaisuutena	28
6 TARINANKERRONTA - OPAS	31
6.1 Miksi tehdä tarinankerronnasta opas?	31
6.2 Miksi vapaamuotoista oleskelua kun on ohjattua toimintaa?	33
6.3 Kenelle opas siis on?	35
6.4 Mikä on tarinankerronnan tulevaisuus?	36
6.5 Tarinankerronnan hyödyt ja riskit	37
7 PALAUTE JA POHDINTA	41
7.1 Palaute oppaasta	41
7.2 Pohdinta	41
LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on omistettu tarinankerrontamenetelmän kehittämiseksi. Tarinankerronta itsessään on osa ihmiskunnan suullista perimää, ja se tunnetaan kaikissa maailman kulttuureissa. Tarinankertojat ovat perinteisesti olleet kierteleviä runoilijoita, muusikoita, näyttelijöitä tai esiintyjä, jotka ovat ansainneet elantonsa oppimalla eri alueiden satuja ja kertomuksia. Tarinat on voitu myös esittää esineiden tai nukketeatterin kanssa maksavalle yleisölle. Voidaan siis puhua, että tarinankerronta on eräänlaista esiintymistä. Nuorisotyössä tarinankerrontamenetelmä ei kuitenkaan tähtää, eikä pohjautu esiintymiseen, vaan suulliseen vuorovaikuttamiseen ja matalankynnyksen tarinankerrontaan. Mihin tarinankerronnan puoliin menetelmä siis pohjautuu?

Kyseinen menetelmä kohtaa arkipäiväisen vuorovaikuttamisen ja kanssakäymisen kautta sosiaalisen vahvistamisen. Ihmisillä on luontainen tarve kertoa kokemistaan asioista toisille ihmisille riippumatta niiden painoarvosta tai tarkoituksesta. Tarinankerrontamenetelmällä pyritään luomaan ohjaustilanteisiin luottamuksellinen ympäristö, joissa yksilö voi ilmaista itseään. Menetelmä on helppo ja monipuolinen keino luoda vuorovaikutusta esimerkiksi ohjaajan ja osallistujan välille, ja sitä voidaan käyttää jokaisen ikäryhmän kanssa. Tarinankerronnalla on kaksi pääperiaatetta: kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen. Yksilö, joka kokee tulevansa kuulluksi, kertoo helpommin omista asioistaan, ja mahdollisista vaikeuksistaan. Tämän kautta ohjaaja voi saada tärkeitä tietoja, jota voidaan soveltaa ennaltaehkäisevässä työssä.

Olen itse harjoittanut tietoista tarinankerrontamenetelmää ohjaustilanteissa viimeiset kolme vuotta. Sinä aikana olen huomannut tarinankerronnan stigman, eli sen liitettävyyden automaattisesti satuiluun tai eepiseen tarinointiin. Menetelmä saa kuitenkin tarkoitusta ja käytettävyyttä osallistujien huomatessa tarinankerronnan jokapäiväisyys. Kyseessä saattaa olla suorittamisen paine, joka saattaa johtua sanan ennakkokäsityksistä, tai ohjaajan asettamista virheellisistä esimerkeistä. Ohjaajan roolissa kaksi yleisintä ongelmaa on tahaton paineistaminen ja menetelmän väärinymmärrys. Paineistamisella tarkoitan tilannetta, jossa ohjaaja esittää harjoittelun esimerkin, ja antaa tarinankerronnasta vääränlaisen kuvan. Tarinankerronnan perustuu osaksi spontaaniuteen, ja ohjaajan on hyvä vaalia sitä ominaisuutta menetelmän lisäksi itsessään. Toinen mainittu ongelma on menetelmän väärinymmärrys. Jotkut ohjaajat

kokevat tarinankerrontamenetelmän, kuin muutkin ohjausmenetelmät tietynlaiseksi harjoittelistaksi. Tarinankerrontamenetelmä ei ole niinkään kasa harjoitteita, vaan ammatillinen ajatusmalli, jossa nuoren henkistä hyvinvointia tuetaan sosiaalisen vahvistamisen, vuorovaikutustaitojen ja yhteisöllisyyden kautta. Ajatuksena on sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden priorisointi suullisen ilmaisun kautta. Ohjaajan tehtävä on luoda turvallinen ilmapiiri itsensä ilmaisemiselle ja kannustaa aktiiviseen kansalaisuuteen ja tukea yksilön asemaa yhteisön vaikuttajana.

Opinnäytetyöni tilaaja on Pointti 3.0 – internet sivusta, jota varten laadin tarinankerrontamenetelmästä oppaan ”Tarinankerrontamenetelmä – opas ohjaustyötä tekeväle”. Oppaaseen kokosin menetelmän periaatteita, kasvatustarkoituksia ja käyttötarkeitä. Se sisältää mm. harjoitteita, joita voidaan hyödyntää menetelmässä. Nämä harjoitteet ovat kokeiltu erilaisten ohjausryhmien kanssa jotta niiden toimivuutta voitiin kartoittaa. Oppaasta tuli runsas 60-sivuinen ja se on saatavissa tilaajani sivustolta pointti.info.

Tilaajani on Pointti 3.0 – internet sivusto. Sivusto on suunniteltu nuorten, alle 29-vuotiaiden, kanssa toimivien huoltajien ja ammattilaisten tiedotus-, neuvonta- ja vaikutuskanavaksi. Sivusto toimii myös portaalina 24 Varsinais-Suomen alueella toimivan kunnallisen nuorisotoiminnan välillä. Sivustolta voi nähdä niin seutukohtaista kuin valtakunnallisempaakin tietoa nuorisotoiminnan ja nuorisotyötapauksista. Sivustoa pitää yllä humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK ja Varsinais-Suomen kuntien nuorisopalvelut.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten kolmea eri tarinankerronta-ammattilaista eri työkentiltä. Tarinankerronnan lisäksi heillä on kaikilla kokemusta ohjaustyöstä. Heidän haastattelunsa antaa näkemystä menetelmän lisäksi, eri työkenttien näkökulmiin, jotka voivat hyödyttää moniammatillisissa yhteistyökuvioissa. Kyselystä ilmenee tarinankerrontamenetelmän yhdenmukaisuus matalankynnyksen ohjaustyökaluna, jossa sosiaalisuus ja vuorovaikuttaminen nousevat tärkeään asemaan. Ohjausperiaatteiden lisäksi kysely tuovat esiin ominaisuuksia, joita tarinankerrontaa harjoittavan ohjaajan olisi hyvä omata.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymys on: ”miten tarinankerrontamenetelmää voitaisiin soveltaa paremmin ohjaustyössä?”. Lähtökohtainen ajatus oli tutkia tarinankerrontamenetelmää itsenäisenä ohjaustyökaluna, jonka erityispiirteet eroavat esimerkiksi

seikkailukasvatuksesta tai liikuntamenetelmästä. Opinnäytetyön edetessä tarinankerronnan tavallaan yksityistäminen omaksi menetelmäkseen tuli yhä hankalammaksi. Menetelmä osoittautui erilaisten ohjaustilanteiden valossa enemmänkin tukimenetelmäksi tai tarkennetuksi kulttuurikasvatuksen työkaluksi. Hiljalleen tarinankerrontamenetelmästä alkoi muuntautua ohjausmallin sijaan ajatusmalli, jossa erilaisia menetelmiä harjoitetaan tarinankerronnan periaatteita kunnioittaen. Sosiaalisuus, itsensä ilmaiseminen, dialogisuus ja sosiaalinen vahvistaminen pyrittiin tuomaan esiin suullisen vuorovaikuttamisen kautta, vaikka itse ohjaustilanteessa olisi sovellettu taidemenetelmiä tai draamamenetelmiä. Näin syntyi tarinankerrontamenetelmä, joka ei ole vain harjoitteita, vaan kokonaisvaltainen ja harmoninen ohjausmalli, jota voidaan käyttää lähes minkä tahansa menetelmän kanssa.

2 KÄSITTEET

Tarinankerrontaa voidaan katsoa monelta näkökannalta. Tässä opinnäytetyössä katsotaan kuitenkin tarinankerrontaa suullisena vuorovaikuttamisena kahden tai useamman yksilön välillä. Tarinoita voidaan toki kertoa vaikka piirtämällä, kuvaamalla tai kirjoittamalla, mutta lähestyn itse aihetta jokapäiväisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tässä luvussa tulen avaamaan tarinankerrontamenetelmän pääsääntöiset käsitteet: tarinankerronta, tarinankerrontamenetelmä, kertoja, osallisuus, osallistaminen, dialogisuus ja fasilitaattori.

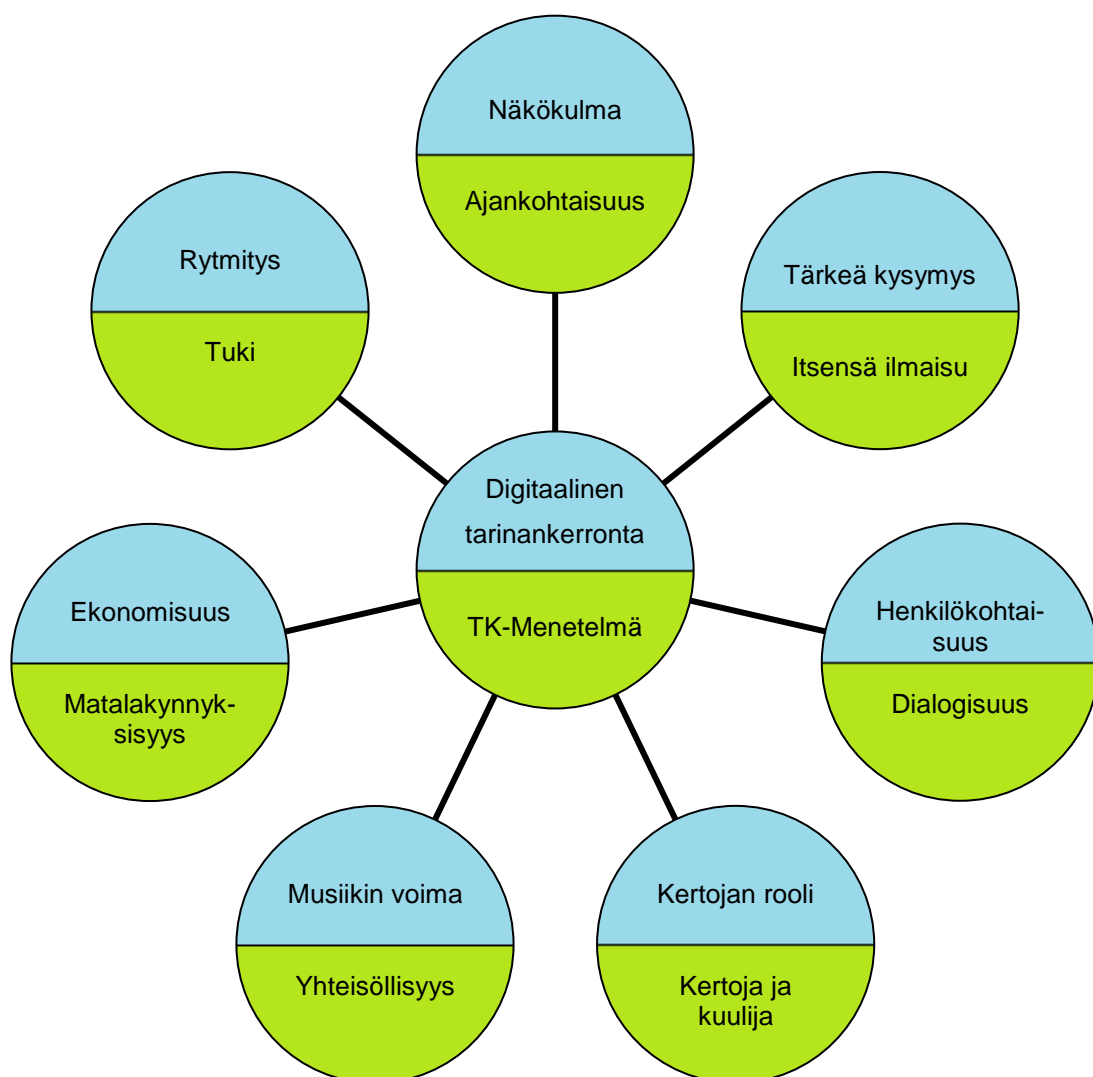
Tarinankerronta on termi jonka voi käsittää monella tavalla. Yleisesti ottaen puhutaan suullisen vuorovaikuttamisen tavasta, jossa yksi osapuoli kertoo toiselle osapuolelle tarinan joka alkaa ja loppuu. Tämä voi olla vaikka kertomus pienestä tulitikkutyöstä, tai sitten jokin hauska juttu mitä kauppareissulla sattui. Tarinankerrontamenetelmän kannalta ei ole tärkeää onko tarina hyvä vai huono, pitkä vai lyhyt tai tosi vai taru. Tärkeää on se että osapuoli voi kertoa toiselle osapuolelle tarinan, joka kuuluu. Kertovan osapuolen pitää olla myös valmis kuuntelemaan kun on muiden vuoro kertoa. Tarinankertoja Markus Luukkonen avaa omassa opinnäytetyössään Anne Pellowskia tarinankerrontaa oraalisena ilmaisuna, jossa yksilö on vuorovaikutuksessa toisiin puhuen tai laulaen (Luukkonen 2015, 2). Tarinankerronnassa on siis kertoja ja kuulija ja osapuolet voivat vaihtua useaan otteeseen harjoitteiden aikana.

Nuorisotyössä törmää termiin digitaalinen tarinankerronta (digital storytelling) hyvin usein, joka on hieno ohjauksen muoto, mutta ei mielestäni kohtaa tarinankerrontamenetelmää arvomaailmassaan. Digitaalinen tarinankerronta esiintyy useimmiten videon tai animaation muodossa, jossa yksilö avaa haluamaansa aihetta kuvien ja musiikin avulla. Henkilö voi kertoa nykyisestä tai menneestä elämäntilanteestaan, tai puhua jostain häntä koskettavasta aihealueesta tarinan muotona. Houstonin yliopisto kuvaa digitaalista tarinankerrontaa seitsemän osa-alueen jotka on laatinut Californiassa sijaitseva the center of digital storytelling (Houstonin yliopisto 2016). Ne ovat *näkökulma* (point of view), *tärkeä kysymys* (a dramatic question), *henkilökohtaisuus* (emotional content), *kertojan rooli* (the gift of your voice), *musiikin voima* (the power of the soundtrack), *ekonomisuus* (economy) ja *rytmitys* (pacing). *Näkökulmalla* hae-

taan tarinan tarkoitusta ja kertojan näkökulmaa. *Tärkeä kysymys* on aihe tai kysymys, jonka idea on pitää kuulija kiinnostuneena tarinasta. Tätä myös tukee *henkilökohtaisuus*, eli materiaali jonka tarkoitus on sitoa tarina kertojaansa, ja helpottaa yleisön samaistumista. *Kertojan rooli* puolestaan tukee henkilökohtaisuutta, jossa tarinalle annetaan inhimillinen puoli – kertojan ääni. *Musiikin voima* on yksinkertaisuudessaan sopivan äänimaailman valitsemista kertojan tarinaan. *Ekonomisuus* tarkoittaa tässä olosuhteessa sitä, että materiaalia on tarpeeksi tarinan kertomiseen, mutta ei liikaa. Katsojalle pitää antaa tarinan lisäksi hengitystilaa, jotta tarina voidaan sisäistää paremmin. Kaiken tämän taustalla on tietenkin *rytmitys*, joka on lähes kaikkien menetelmien, harjoitusten ja esitysten tärkeimpiä piirteitä.

Nämä seitsemän kohtaa ovat tärkeitä digitaalisen tarinankerronnan kannalta, mutta vähäpätöisempiä **tarinankerrontamenetelmän** kannalta. Valottaakseni eroja, olen laatinut tarinankerrontamenetelmälle seitsemän osa-aluetta: *Ajankohtaisuus*, *Itsensä ilmaisu*, *Dialogisuus*, *Kertoja ja kuulija*, *Yhteisöllisyys*, *Matalakynnyksisyys* ja *Tuki*. *Ajankohtaisuudella* tarkoitan yksilön mahdollisuutta kertoa juuri siitä mistä haluaa. Ei ole olemassa huonoja tarinoita, eikä tarinan sisällöllä ole merkitystä mikäli henkilö haluaa kertoa juuri sen tarinan. *Itsensä ilmaisu* tukee ajankohtaisuutta, sillä kertoja ilmaisee omaa itseään ohjaustilanteessa. *Dialogisuus* on menetelmän perusta, eli ohjaustilanteissa pidetään keskustelemisen ja suullisen vuorovaikuttamisen mahdollisuus. Henkilö voi siis siirtää kertojan roolin toiselle henkilölle, tai ottaa mukaan toisten tuomia ajatuksia mikäli hän niin haluaa. Menetelmässä jokainen osallistuja ohjaa mukaan lukien on *kertoja ja kuulija*. Tarkoitus on opettaa ja tutkia yksilön asemaa vuorovaikutustilanteissa, ja vahvistaa yksilön sosiaalisia taitoja niin kertojana kuin kuulijana. *Yhteisöllisyys* on sekä sosiaalista vahvistamista ohjaustilanteissa, kuten yhteisön kehittymisen tukemista. Tarinankerrontamenetelmässä tähdätään arvomaailmalliseen jatkumoon, jossa toimintaympäristö muuttuu yhteisönsä turvalliseksi keskustelufoorumiksi, missä yksilöt voivat hakea tukea, apua ja neuvoja yhteisöltään. *Matalakynnyksisyys* vaikuttaa menetelmään kahdella olennaisella tavalla. Ensimmäiseksi tarinankerrontaan lähteminen pitäisi tehdä osallistujille helposti, ja heidän vallitsevat olotilanteensa ja sosiaaliset taidot eivät saisi toimia esteenä itsensä ilmaisemiseen. Toiseksi tämä itsensä ilmaisemisen ilmapiiri pitäisi jatkua, tai ainakin parantua ohjaustilanteiden toistuessa. Tämän kaiken taustalla on *tuki* jota ohjaajan sekä kuuluu tarjota osallistujille, että myös hyödyntää yksilöiden ominaisuuksia toimia toisil-

leen vertaistukina. Tämä voidaan esimerkiksi tehdä pariharjoitteiden kanssa, jossa henkilö toimii tarinankertojana, ja toinen toimii avustajan tai sijaiskertojan roolissa.

Kuvio 1. The center of digital storytelling – organisaation seitsemän tarinankerronnan osa-alueita, ja tarinankerrontamenetelmän seitsemän osa-alueita.

Digitaalinen tarinankerronta ja tarinankerrontamenetelmä siis eroavat osa-alueiltaan toisistaan (Kuvio 1). Ero on mielenkiintoinen jos katsoo digitaalisen tarinankerronnan pääperiaatteita, jotka on listattu digitaalisen tarinankerronnan uranuurtajan StoryCenter:in toimesta. Heidän periaatteisiinsa kuuluu mm. ihmisten kertomien tarinoiden tärkeys ja ihmisen tarve vuorovaikuttamiseen (StoryCenter 2016). Tarinankerrontamenetelmä jakaa nämä periaatteet. Mielestäni erot tulevat näkyviin vasta kun katsoo

digitaalisen tarinankerronnan periaatteiden tarkennuksia. Niissä harvoin mainitaan sanoja dialogi, vuorovaikutus tai kanssakäyminen. Siinä missä tarinankerrontamenetelmä katsoo tarinankerrontaa kaksikaistaisena tienä, niin digitaalisessa tarinankerronnassa informaation kulku tuntuu aina menevän yhteen suuntaan. Tämä ei missään nimessä ole huono asia, vaan erilainen tapa lähestyä vuorovaikuttamista. Digitaalisen tarinankerronnan meriitit puhuvat puolestaan, ja menetelmä on laajasti käytetty nuorisotyössä ympäri maailmaa. On kuitenkin tärkeää ymmärtää näiden kahden menetelmän erot, mikäli kumpaakaan haluaa käyttää ohjaustilanteissa.

Kertoja voi, ja kuuluu olla kuka tahansa. Hän voi olla yksilö, kaksikko, ryhmä tai yhteisö. Tarinankerrontaa tukiessa ohjaajan kuuluu luoda ympäristö missä sekä nuoret, että ohjaajat voivat toimia kertojina, ja ilmaista itseään vapaasti. Monissa kulttuureissa tarinankerrontaa on harjoitettu taiteen muotona, jossa kertojalla on valta ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin ja arvoihin (Lammi 2015, 11). Sama lähtökohta on ohjaustyössä, jossa menetelmällä pyritään vahvistamaan yksilöiden mahdollisuuksia ja valmiuksia ilmaista itseään vapaasti. Tarinankerrontamenetelmässä ei tarkkaan määritellä kertojaa, sillä termi saattaa aiheuttaa paineita, mutta kertoja on käytännössä kuka tahansa, joka vie harjoitetta tai tilannetta eteenpäin.

Osallisuus on todella tärkeä osa nuorisotyötä ja tarinankerrontamenetelmää. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos listaa sen internet sivuillaan yhteisön kannalta seuraavasti: ”*Yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä.*” (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2016). Nuo samat arvot pätevät täysin tarinankerrontamenetelmään, jossa kannustetaan nuorten aktiivista kansalaisuutta. Järjestötietopalvelu Jelli puhuu osallisuuden tuoman vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien myös olevan tärkeä osa yksilön hyvinvointia (Jelli 2016). Tarinankerrontamenetelmä pyrkii tuomaan näitä mahdollisuuksia osallistujilleen. Ohjaustilanteissa yksilöt pyritään tuomaan matalankynnyksen harjoitteilla mukaan toimintaan ja yhteisöön. Osallisuus kulkee käsi kädessä osallistamisen kanssa.

Osallistaminen on toimintamuoto joka perustuu osallisuuteen, ja siinä pyritään aktivoimaan yhteisö näkemään itsensä toiminnan osallisena. Osallistamisen kautta henkilöitä kehoitetaan suhtautumaan ympäristöönsä myönteisellä omistajuudella (Auvil-

nen, Liikka 2015, 6). Yksi tärkeä osuus osallistamisessa on osallistumiskynnyksen madaltaminen. Aktivointi ja kannustus ovat hyviä asioita, mutta osallistumiskynnys on avainroolissa niin tarinankerrontamenetelmässä, kuin ihmisten aktivoimisessa (Poikola 2010).

Dialogisuus, eli vuorovaikutus tarkoittaa menetelmän pyrkimistä pois esiintymisen ja monologin piiristä. Tarinankerrontamenetelmä pyrkii herättämään keskustelua, sanatonta ja suullista kanssakäymistä yksilöiden välillä. Tämä ei tarkoita sitä, että jokainen tilanne olisi keskustelufoorumi jossa kaikki ovat äänessä. Paremminkin menetelmä pyrkii vahvistamaan kaksisuuntaista vuorovaikutusta, jossa kertoja keskustelee kuuntelijan kanssa, joka vuorostaan tuo tilanteeseen vastakaikua olemuksellaan ja läsnäolollaan. Samalla dialogisuus toimii lähtökohtana yhteisön toimintatavoille, joissa jokaisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, ja kuulla toisen ajatukset.

Ohjaajan rooli tässä kaikessa on olla mahdollistaja. Ohjausotetta vertaisin fasilitointiin, jossa ohjaaja toimii tietynlaisena tarinankerronnallisena katalyyttinä nuorille. On hyvin tärkeää ettei fasilitaattori puutu asiasisältöön, ja tämä pätee täysin tarinankerrontaan. Fasilitaattori määrittää tilanteen ja työkalut jolla ryhmä toimii, mutta pysyy neutraalina itse toiminnassa (Kantojärvi 2012, 11).

Opinnäytetyössä Pilvi Ahtinen puhuu Fasilitaattorista hieman erilaisin sanankääntein. Hän kuvaa fasilitaattorin asemaa ohjaajan, joka valitsee, aikatauluttaa ja suorittaa, myös dokumentoijan näkökulmasta. Vaikka tämä mielestäni voi kuulua tiettyjen fasilitaattorien toimenkuvaan, niin tarinankerronnassa se ei mielestäni toimi (Ahtinen 2014, 24). Puhun tässä kohtaa puhtaasti kokemuksen puolesta, sillä opinnäytetyötä ja opasta luodessani jouduin irtautumaan dokumentoinnista lähes kokonaan ja siirtymään osallistuvaan havainnointiin.

3 TARINANKERRONTA

Tämä luku kertoo tarinankerronnasta, sen historiasta ja sen käytöstä nuorisotyössä. Lisäksi esittelen tarinankerrontamenetelmää käyttävän yhteisöpedagogiopiskelija ryhmän ”jutunjuuret, jossa olen osallisena. Olemme viimeiset 3 vuotta tehneet ohjaustyötä hyödyntäen tarinankerrontamenetelmää.

3.1 Tarinankerronta vanhasta uuteen

Jokaisesta kulttuurista löytyy tarinankerrontaa. Se on toiminut perimätiedon viestimänä sukupolvilta toisille, vuosisadoilta toisille. Yksi vanhimpia muotoja tästä on suullinen tarinankerronta, jota olemme harjoittaneet koko tuntemamme historian ajan. Sitä käytettiin mm. historian, paikallisten tarustojen, normien ja muun kulttuuriperimän opettamiseen uusille sukupolville. Joissakin kulttuureissa tarinankerronta oli myös ydinrunko ihmisten viihdyttämiseksi ja taiteelle (Lammi 2015, 7).

Esimerkiksi Indokiinan alueella tarinankerronta oli hyvin usein sidottu muihin viihteenmuotoihin kuten musiikkiin ja esittävään taiteeseen. Indokiinan kulttuureissa tarinankertoja oli usein arvostettu ammatti, johon valmistuminen kesti vuosista vuosikymmeneen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita tarinankerronnan olleen vain koulutettujen ammattilaisten käsissä, vaan sitä harjoitettiin jokaisessa yhteiskunta- ja ihmisluokassa. Esimerkiksi monet kulkurit kertoivat uutisia matkoiltaan yömajoitusta ja muonitusta vastaan. Tätä harjoittivat myös useat kauppiaat, joiden ammatti saattoi viedä heidät kauas kotiseuduiltaan. Bardit eli muinaiskelttiläiset viihdyttäjät runoilivat sotapäällikköjen suurista saavutuksista, itkijänaiset esittivät itkuvirsiä vainajan lähimmäisille ja kengänkiillottaja kertoivat paikallisseudun huhuista asiakkaille. Kaikki tämä on tarinankerrontaa (Luukkonen 2015, 4).

opinnäytetyöni ei keskity perinteiseen tarinankerrontaan vaan tarinankerronnalliseen osallistavaan ohjausmenetelmään. Nuorisotyössä tehtävä tarinankerronta ei ole omalla tavallaan verrattavissa ammatilliseen tarinankerrontaan, sillä niiden käyttötarkoitukset eroavat. Ammatillisessa tarinankerronnassa tarinankertoja on ammattilainen, joka laittaa itsensä likoon viihteen tai opettamisen muodossa. Nuorisotyössä tarinan-

kerronta on osallistamisen ja vuorovaikuttamisen väline, jossa esiintyminen on joko toissijaista tai olematonta. Nuoreen pyritään tukemaan sosiaalisuuden ja kanssakäymisen voimin, ja hänen vaikutusmahdollisuuksia laajennetaan.

Ihmiskunnan kehitys on tullut pisteeseen, jota voimme kutsua informaation aikakaudeksi. Modernissa Suomessa kaikki tapahtuu tässä ja nyt. Ihmiset voivat olla toistensa kanssa välittömässä kontaktissa viestien, puheluiden, ja jopa videon välityksellä. Tämän teknologisen mullistuksen myötä kielen kehittyminen on myös ottanut mielenkiintoisen käänteen. Elämme kulttuurissa, jossa kokonaisia keskusteluja voidaan käydä käyttämällä vain lyhenteitä, ja lähes olemattomiksi pilkottuja sanoja. Tämä kehitys ei ole kuitenkaan johtanut kielen rappeutumiseen, mitä monet ovat uskotelleet, vaan erilaisen kanssakäymisen kehittymiseen.

Nuori kertoo olevansa yksinäinen. Hän kertoo sen lähes sadalle tuhannelle ihmiselle, joista osa vakuuttaa hänelle, ettei hän ole yksin. Tieto saattaa lievittää yksinäisyyden tunnetta, tai saattaa olla lievittämättä. Kyseinen avunhuuto tapahtuu sosiaalisessa mediassa näyttöpäätteen välityksellä, ja nuorelle vastanneet ihmiset eivät ole koskaan tavanneet häntä, ja hyvin todennäköisesti ei myöskään tule tapaamaan.

Internetin tuomat huolenaiheet eivät ole mitenkään vieraita. Nuorisoalalla on myös herätty informaatioajan hankaluuksiin, ja nuorten tavoittamiseen on mietitty monia vaihtoehtoja. Yksi näistä on tarinankerronnan suunta, aikaisemmin mainittu, digitaalinen tarinankerronta. Sitä voidaan tehdä mm. pelien, videoiden, äänitteiden tai muun median voimin. Pääsääntöisesti digitaalinen tarinankerronta mielletään videoilla pyöriin henkilökertomuksiin, mutta esimerkiksi pelikasvatus on alkanut kiinnostaa nuorisotyötä tekeviä. Äkkiä tehty haku hakupalvelulla saattaa antaa sen kuvan, ettei nuorisotyössä käytetä muuta kuin digitaalista tarinankerrontaa, kun puhutaan tarinankerrontamenetelmästä. Tämä oletamus on osaltaan väärässä ja osaltaan oikeassa. Uskon asian johtuvan tunnetuista termeistä ja stigmoista. Tarinankerrontamenetelmä ei ole vielä tarkasti määritelty, eikä siten edes useimpien ohjaajien tietoisuudessa, toisin kuin digitaalinen tarinankerronta.

3.2 Tarinankerronta nuorisotyössä

Tosiaan tarinankerrontamenetelmästä on paljon tulkintoja, mutta ei yhteistä näkökulmaa tai ymmärrystä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa 2009 alkanut ”In Defence Of Youth Work” – kampanja vastustaa maan nuorisotyössä tapahtuvia johtamis- ja ohjaamistapoja. Kampanja itse tarjoaa näkökulmia, menetelmiä ja työkaluja nuorisotyötä tekeville. Yksi näistä on tarinankerrontamenetelmä, joka heidän mukaan ei liity, eikä saa sekoittaa jokapäiväiseen ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Sen sijaan menetelmä paremminkin hyödyntää ihmisen keskustelullisia vahvuuksia ja niiden kautta harjoitettua syvällisempää menetelmäohjausta (In Defence Of Youth Work 2013).

Vaikka ajatus syvällisemmästä menetelmäohjauksesta on mielestäni paikkansa pitävä, niin minä ja osa tarinankerrontaa harjoittavista ammattilaisista näkevät tarinankerrontamenetelmän matalimmillaan juuri arkipäivän kanssakäymisenä. Vuonna 2013 haastattelin Tarinankertoja Markus Luukkosta roolipelaamista, ja tarinankerrontaa käsittelevää blogia varten. Haastattelu julkaistiin 11.12.2013 digitaalista nuorisotyötä tekeville Verke – sivustolla. Luukkonen luonnehti arkipäiväistä vuorovaikutusta juuri tilanteena, jossa kerromme tarinoita toisillemme. Ei väliä, onko tarina tai sen yksityiskohdat pieniä ja mitättömiä, se on suullista kommunikaatiota yksilöiden välillä (Silander 2013)

Näkökulman jakaa myös tarinankerrontamenetelmää soveltava työryhmä ”jutunjuuret”, jossa olen neljäntenä osapuolena. Perustamme menetelmämme ja niiden käytön erilaisiin soveltuvuusluokkiin, mutta perusajatuksena pyrimme pitämään tarinankerrontaa aina kommunikaationa yksilöiden välillä, jossa ihmiset kuuntelevat ja tulevat kuulluksi. Työryhmä osallistui ”tarinankerrontamenetelmä” oppaan luomiseen ja sen sisällön testaamiseen. Tämä opas, ja ryhmän kanssa tehty työ, on myös hyvin tärkeä osa opinnäytetyöni prosessia. Sain ryhmässä työskennellessäni mahdollisuuden seurata tarinankerrontamenetelmän toimivuutta tarkkailijana ja osallistujana. Samalla sain myös opinnäytetyön kannalta oleellista palautetta ja kehittämisideoita vertaisohjaajiltani.

3.3 Jutunjuuret ja tarinankerrontamenetelmä

Jutunjuurten osuus tarinankerrontamenetelmän kehittämisessä voidaan laskea alkaneeksi vuoden 2014 kesällä kun suunnittelimme larp-tapahtumaa ”Hostel Tuonelan Eteistä” nuorisotyöhön. Larp tulee sanoista live action roleplaying, ja on tarinankerronnan yksi muoto. Larpissa pelaaja esittää ennalta sovittua roolia, vapaassa peliympäristössä, jossa on säännöt ja tavoitteet. Tapahtuman suunnitteleminen kesti 9 kuukautta, ja sen aika tuotimme siihen 600 sivua tekstiä, jotka määrittivät pelinkulun. Itse larppiin osallistui 42 pelaajaa, 6 ohjaajaa ja 6 apuohjaajaa. Peli pelattiin alkuvuodesta 2015.

Jutunjuuret osallistuivat Turussa humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelijoiden tarinankerrontamenetelmän kouluttamiseen kaksi kertaa ohjaajina. Ohjaustyö oli jaettu erilaisiksi pisteiksi, joita opiskelijat kiersivät. Pisteet olivat teemotettu tarinankerrontamenetelmän eri toiminta-asteisiin. Toiminta-asteilla tarkoitan menetelmän tarkoituksellista vaihtelua tutustumismenetelmistä syvällisempiin menetelmiin, jossa testattiin jo hieman osallistujien mukavuusalueita.

Pääsimme myös osallistumaan Varsinais-Suomen nuorisopajojen tapahtumaan, jossa olimme esittelemässä tarinankerrontamenetelmää ohjaustyössä. Tämän päivän kulku on tarkemmin kuvattuna ”menetelmät” luvussa sivulla 19.

4 MENETELMÄT

Käytin opinnäytetyössäni aineiston keräämiseen osallistuvaa havainnointia ja toteutin sähköpostikyselyn. Osallistuvan havainnointia käytin ”hostel tuonelan eteinen”-larpissa, tarinankerrontamenetelmän koulutuspäivillä, ja musapiknik-2015 lasten tapahtumassa. Tarkoitus oli alun perin dokumentoida menetelmän käyttö, mutta kameroiden, nauhureiden ja kirjoitusvihkojen käyttö osoittautui ohjaustilanteissa kannattamattomaksi, joten siirryin kokonaan osallistuvaan havainnointiin.

Sähköpostikyselyyn sen sijaan vastasi kolme tarinankerrontamenetelmää käyttävää ammattilaista, joiden vastaukset toivat paljon tärkeää tietoa menetelmän kehittämistä varten.

4.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuvaa havainnointia voidaan hyödyntää joko aktiivisesti tai passiivisesti. Havainnoinnin aikana keskitytään muihinkin asioihin kuin puhuttuihin. Ohjaajan on hyvä kiinnittää huomiota non-verbaaliseen viestiin, kuten eleisiin, ilmeisiin ja asentoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Itse kuitenkin valitsin aktiivisen havainnoinnin, sillä tarinankerrontamenetelmän luonne sallii havainnoijan toimimaan aktiivisena, mutta pikimminkin fasilitaattorin neutraalia työotetta soveltavan ohjaajan tavoin. Ohjaajan pitää pystyä erottamaan ohjaajan ja havainnoijan roolit toisistaan ohjaustilanteissa, johon fasilitaattorin toimeenkuva soveltuu mainiosti.

Tutkimuskohde on itse tarinankerrontamenetelmä, ja menetelmän vaikutus vuorovaikutukseen sekä dialogiin, joten osallistujien havainnointi ja etenkin kuunteleminen oli hyvin tärkeää. Osallistuva havainnointi ei vaadi suunnittelemattomuutta, mutta näin menetelmän kannalta järkevämmäksi lähteä jokaiseen ohjaustilanteeseen ilman ennakoasetelmia tai kategorioita, vain tarkkaillen yksilöiden sekä ryhmien muutosta ohjaustilanteen kehittyessä. Tässä kohdassa voidaan puhua kohdistuvasta havainnointi, jossa havainnoija keskittyy eritoten rajattuihin kohteisiin (Vilkkä 2006, 39)

Yhteisöpedagogiopiskelijoille pidetyssä tarinankerrontamenetelmän koulutustilaisuudessa pääsin ensimmäistä kertaa soveltamaan osallistuvaa havainnointia. Päivän

ohjelma osaltani oli jälleen icebraker-menetelmien kokeileminen, ja huomasin mielenkiintoisia asiayhteyksiä tarinankerronnan ja ryhmädynamiikan välillä. Päivän alussa tapahtuvissa ohjaustilanteissa, joissa annoin ennakkoesimerkin harjoitteesta omakohtaisesti, osallistujien tuntui olevan hankalampi lähteä harjoitteeseen mukaan. Myöhemmin, kun annoin ennakkoesimerkin aikaisempien osallistujien osallistumisesta, ryhmät tuntuivat omaksuvan harjoitteet ennakkoluulottomammin. Tämä tapahtui myös muiden ohjaajien ryhmissä. Epäilemme asian johtuvan tarinankerrontamenetelmän stigmasta, jossa paikalla olevan osallistujan esimerkki asettaa riman tarinoiden laadulle tai raamille, niin ettei ryhmä pysty luonnollisesti kehittämään omaa dialogiympäristöään. Kun taas esimerkki tulee ulkopuolelta, se nähdään enemmänkin neuvona tai näkökulmana kuin standardina.

Mikäli havainnointia voitaisiin jatkaa saman ryhmän kanssa useamman tapahtuman läpi, voisi menetelmän erilaisia lainalaisuuksia tutkia pidemmälle. Kyseinen havainnointi on tehty kuitenkin ohjaustilanteen kertaluonteisuutta huomioiden, ja nimenomaisesti menetelmän kertaluontoisen soveltamisen näkökulmasta. Jokainen ohjaustilanne aina loppuu suulliseen purkukeskusteluun, jossa osallistujien kanssa keskustellaan ryhmänä. Palaute menetelmästä on ollut positiivista, ja moni pitää sen arkipäiväisyydestä ja välineettömyydestä. Osallistujien ollessa ammattilaisia, tai nuorisotyötä opiskelevia, suurin huolenaihe on ajankäyttö. Tässä tarinankerrontamenetelmän harvinaisuus osoittaa suurimman haasteensa, sillä olen huomannut ajankäytön olevan haasteellista niin aloitteleville tarinankertojille, kuin ammattilaisillekin. Asia saattaa johtua tarinankerrontamenetelmän luonteesta, joka on hyvin nonformaali useimmissa sovellusympäristöissään. Menetelmässä ei ole kuitenkaan yksinomaan kyse harjoitteista ja työpajoista, vaan keskinäisestä kommunikaatiosta ja sen lisäämisestä. Mikäli menetelmän käyttäjä sallii tarinankerronnan olevan enemmänkin osa jokapäiväistä rutiinia, kuin ohjattu tapahtuma, niin ajankäyttö ei tuota vaikeuksia.

Haasteiden päivä - Musapiknik 2015

Osallistuimme yhteisöpedagogiopiskelija Arttu Mäen kanssa kesällä 2015 Turussa järjestettyyn musapiknik-tapahtumaan tarkoituksena tehdä alustavaa tiedonkeruuta tulevaa tarinankerrontaopasta varten. Olimme valmistautuneet erilaisiin harjoittein, ja tarkoituksemme oli dokumentoida tarinankerrontaharjoitteita videoimalla, äänittämällä

tai kirjoittamalla tilanteesta riippuen. Musapiknik tapahtuman osallistujakunta oli silmämääräisesti alakouluikäisistä pääasiassa koostuva, joka kohderyhmänä on tarinankerrontamenetelmän kannalta mitä oivallisinkin. Otimme aikamme, ja teimme alustavaa kartoitusta tapahtumaan osallistuvien toimintamalleista, esimerkkinä missä he istuvat, miten he liikkuvat ympäriinsä, ja missä kohdassa olisi tapahtuman kannalta asiallista testata tarinankerrontamenetelmää. Tarkoituksena on alustavasti testata erittäin matalan kynnyksen harjoitteita.

Hylkäsimme videoinnin jo hyvin aikaisessa vaiheessa dokumentoinnin välineenä, sillä huomasimme sen vääristävän tarinankerrontamenetelmää muistuttamaan lähinnä haastattelua. Tarinankerronta on vuorovaikuttamista ja kanssakäymistä, eikä siis tilanne jossa osallistuja vastaa ohjaajan kysymykseen anna siitä välttämättä täysin rehellistä kuvaa.

Päätimme siis siirtyä mukanamme olevan nauhurin varaan. Tunnin jälkeen huomasimme olevamme enemmän tai vähemmän samassa tilanteessa. Ääninauhuri ei herättänyt niin paljon huomiota kuin videonauhuri, mutta efekti oli sama. Tarinankerrontaan osallistuneet lapset osoittivat varovaisuutta menetelmään heittäytyessään, ja usein tukeutuivat kysyvillä katseilla vanhempiinsa, jotka vuorostaan kannustivat lapsiaan osallistumaan, mutta itse varoivat sanojaan nauhoituksen takia. Tämä käyttäytyminen ikävä kyllä varjosti jokaista testausta, ja pian luovuin myös ääninauhurista. Päätimme tehdä muistiinpanoja käsin, eli toisen ohjaajan testatessa harjoitetta, toinen otti muistiinpanoja. Vasta kun päätimme jättää kaikki muistiinpanot ja nauhoitukset pois niin menetelmä alkoi toimia.

Tarinankerrontamenetelmä koulutustilaisuudessa

Jokaisena ohjauksertana jaoimme osa-alueet ryhmän kesken, ja kokeilimme niiden toimivuutta, jotka päivän päätteeksi avasimme suullisena raporttina keskenämme. Päätimme jo aikaisessa vaiheessa, että menetelmän kannalta on hyvää jos pidättäydymme samoissa osa-alueissa jotta voimme havainnoida menetelmää jatkumona, ja kehittyvänä ohjausotteena. Minun osa-alueeksi valittiin matalankynnyksen tutustumismenetelmät, eli niin sanotut icebraker-menetelmät (jäänmurtajat). Nämä harjoitteet ovat tarkoituksella hyvin yleismaailmallisia, ja niissä ei pyritä edes heti osallista-

maan koko ryhmää, vaan paremminkin luoda kommunikointia ryhmän ja ohjaajan välillä. Osallistujat jaetaan useaan ryhmään, jotka kiertävät jokaisen tarinankerrontapisteen.

Ensiksi otin kontaktin ryhmään selittämällä tarkalleen mitä me tulemme tekemään ja miksi. Huomasin sen rentouttavan ryhmää, sillä tarinankerrontamenetelmä kantaa osanaan stigmaa, jossa osallistujan pitäisi olla jonkinlainen suuri esiintyjä tai kreikkalainen filosofi amfiteatterissa. Painotin myös osallistumisen vapaaehtoisuutta, joka oli selvästi helpotus osalle ryhmäläisistä. Tämän jälkeen pyysin ryhmäläisiä miettimään kolme itselleen jollain tavalla kiinnostavaa tai tärkeää eläintä, lajittelemaan ne pääsään tärkeysjärjestykseen ja sen tehtyään asettamaan kätensä pöydälle. Kun kaikkien kädet olivat pöydällä, pyysin heitä asettamaan jokaiselle eläimelle yhden ominaisuuden. Tämän tehtyään kerroin heille, että ensimmäiseksi heidän sijoittama eläin edustaa sitä mitä he haluavat olla, toiseksi edustaa sitä mitä heidän partnerinsa on, ja kolmas edustaa sitä mitä he todellisuudessa ovat. Kyseessä on siis vanha vitsi, joka toimii erinomaisesti tutustumistilaisuuksiin. Usein ihmiset ajattelevat todella vahvasti ensimmäistä eläintä, mutta eivät kiinnitä niin usein toiseen tai kolmanteen eläimeen suurempaa huomiota, ja tämä tarjoaa usein humoristisia vastauksia – yllättävän moni asettaa possun toiseksi eläimeksi. Ryhmän ei tarvitse kuitenkaan paljastaa mitkä eläimen valitsivat, ja mitkä olivat niiden ominaisuudet, mutta jokaisella kerralla ryhmäläiset ovat tehneet niin. Kyseinen aloitus ei ole itsessään tarinankerronnallinen harjoite, vaan näen sen enemmänkin nimenomaisesti arkitilanteellisena vitsailuna.

Tässä vaiheessa ohjaaja pystyy normaalisti jo lukemaan ryhmää, ja sen rentoutta. Hyvä tapa saada koko ryhmä osallistumaan on hyödyntää sen keskinäistä dynamiikkaa, tässä tapauksessa sen heittäytymiskykyisiä henkilöitä. Täytyy kuitenkin olla varovainen, ettei jyrää ketään, tai aseta tiettyjen henkilöiden päälle esiintyjän viittaa. Yksi helpoimpia tapoja tuhota alkuun saatu ryhmädynamiikka on asettaa alun jälkeen osallistujat eri asemaan.

Seuraavaksi avasin ryhmäläisille ”tiedemiehen lemmikki”-harjoitteen (liite 1). Lyhyesti selitettynä osallistujia pyydetään yhdistämään kaksi eläintä, esinettä ja/tai asiaa kehittämään aivan yksilöllisen lemmikin itselleen. Yksinkertaisuudestaan huolimatta harjoite synnyttää usein paljon keskustelua, ja usein kannustan ryhmäläisiä avusta-

maan toisiaan lemmikin kehittämisessä. Näissä tilanteissa ohjaajan täytyy olla tarkkana, sillä tässä vaiheessa osallistujat voivat kokea joutuvansa valokeiloihin. Tarkoituksena on luoda kommunikointia ja vuorovaikutusta, joten hyvä tapa on antaa esimerkkejä, mikäli harjoite jumittuu.

Viimeiseksi suoritin harjoitteen ”Kaupoilla” (liite 2), jossa yksi osallistujista omaksuu kauppiaan roolin erikoisesta päivittäistavarakaupasta, josta löytyy mitä tahansa, tai ainakin jotain korvaavaa, mitä asiakkaat etsivät. Tämä rooli kannattaa usein antaa sanavalmiille tai heittäytymiskykyiselle henkilölle. Kauppiaalle annetaan myös apuri, jonka tarkoituksena on joko tukea tai hankaloittaa kauppiaan tilannetta. Loput ryhmäläiset ovat asiakkaita jotka asioivat kaupassa. Asiakkaita pyydetään kuvittelemaan mitä oudoimpia tuotteita, ja sitten he lähtevät ostamaan sitä kauppiaalta. Kauppias pyrkii aina myymään heille kyseisen tuotteen, tai jotain korvaavaa. Harjoite voidaan toteuttaa monella tavalla, mutta itse tein harjoitteen ihan keskustelemalla pöydän ympärillä, kuten kaikki muutkin vetämäni harjoitteet.

Tässä vaiheessa pisteelle varattu aika on usein lopussaan, joten jään vielä hetkeksi puhumaan vapaamuotoisesti osallistujien kanssa. Tunnelma on usein hyvinkin huvittunut, ja rentoutunut. Osallistujat jäävät usein keskustelemaan omista tai toistensa tarinoista, ja näin saamme ohjaajina luotu keskustelunaiheita ja lisättyä kommunikointia yksilöiden välillä. Nämä jälkikeskustelut ovat myös hyviä tapoja kartoittaa osallistujien viihtymistä ja menetelmän toimivuutta. Kyseessä ei ole mitään formaalia, ja hajanaisen otannan takia en päättänyt kerätä palautetta näissä olosuhteissa vastausten vääristymisen takia. Tällä tarkoitan tilannetta, jossa ohjaustuokion jälkeen paikalle yleensä jää tarinankerrontamenetelmästä kiinnostuneita henkilöitä. Jos keräisin heiltä siinä kyselyn jossa menetelmän kiinnostavuutta ja heidän omia tuntemuksia ohjaustilanteesta, niin vastaukset vääristyisivät näyttämään tarinankerrontamenetelmän positiivisemmassa valossa kuin se oikeasti on.

Jutun juurten työryhmän jäsenet osallistuivat myös ”tarinankerrontamenetelmä – opas ohjaustyötä tekeville” tekemiseen. Opas sisältää 24 harjoitetta, jotka ovat testattu eri tilanteissa, ja ne muokkautuivat nykyiseen muotoonsa oppaan edetessä. Työryhmän lisäksi yhdessä menetelmien testauspäivässä oli mukana Janni Mäkelä, joka oli työryhmän jäsen ”Hostel Tuonelan Eteisessä”. Yhteistyömme tulos on runsas 60-

sivuinen opas tarinankerronnasta, sen periaatteista ja miten sitä voidaan tehdä niin ohjattuna toimintana kuin vapaamuotoisena ohjauksena. Työryhmän kanssa tehty työ synnytti ajatuksen ohjaustyökalun sijaan työskentelyhierarkiasta, jossa yksilön hyvinvoinnin osa-alueet priorisoidaan yksilön sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin kannalta.

4.2 Sähköpostikysely

Sähköpostikysely on kysely, joka suoritetaan sähköisesti, eli tässä kohdassa sähköpostin yhteydessä. Sähköpostikyselyt ja internetkyselyt mielletään usein samoiksi, ja monilta osiltaan ne ovatkin. Itse kuitenkin pidän sähköpostikyselyä intiimimpänä ja tarkempana kuin internetkyselyä.

Sähköpostikyselyllä on paljon hyviä etuja. Kyselijän vaikutus kyselyyn on vähäinen, kysymykset pysyvät sanallisesti ja rakenteellisesti samoina jokaiselle kyselyyn vastaavalle ja vastaajalla on vapaus hoitaa kysely pois alta omalla ajallaan. Toisaalta sähköpostikyselyyn voidaan suhtautua myös nuivemmin kuin paikan päällä tapahtuvaan haastatteluun. Kysymykset pitävät olla myös hyvin mietittyjä, sillä väärinymmärryksiä on vaikeampi korjata (Lehtonen, Saarinen, Sääsä 2009, 20) Liikenteen tutkimuskeskus Verne nostaa myös esiin hyvin merkittävän hyödyn sähköpostikyselyssä. Sähköposti on nykyaikana käytännössä pakollinen monissa työympäristöissä ja toimenkuvissa. Sen lisäksi sähköpostin voi lähettää hetkessä toiselle puolelle maailmaa, ja saada vastauksen vaivattomasti ja nopeasti takaisin. Tämä ominaisuus tuottaa kysely eri puolella Suomea ja maata asuvien ammattilaisten kohdalla on sähköpostikyselyn vahvuuksia (Verne 2016)

Kyselyn runko ja tarkoitus

Kysely koostuu 20 väitteestä, joista 10 ensimmäistä käsittelee tarinankerrontaa konseptina ja yleisesti katsoen, ja 10 viimeistä käsittelee tarinankerrontamenetelmää ohjaajan työkaluna. En halunnut käyttää koko kyselyä tarinankerrontamenetelmän näkökulmasta, sillä ajattelin sen tulevan vastaajille hieman raskaaksi, mikäli tarinankerrontamenetelmä ei ole heille tuttu termi. Avasin kyselylomakkeessa kuitenkin kyseistä termiä, mikäli se oli jollekin vastaajille vieras. Määritin tarinankerrontamene-

telmän ohjaajan työkaluksi, tai ajatusmalliksi, jossa ohjaajan työskentelyote on dialogi, vuorovaikutus ja sosiaaliseen kanssakäymiseen orientoitunut. Kysymykset olivat lähes kaikki avoinkenttäkysymyksiä, mutta muutamat kysymykset oli tahallaan jätetty mahdolliseksi vastata yhdellä tai muutamalla sanalla kyselyn rytmittämiseksi. Tämän lisäksi kyselyn keskellä oli yksi absurdi kysymys tarkoituksena rikkoa sähköpostikyselyn mahdollista monotonisuutta.

Kyseessä tässä kohtaa pelkät kysymykset. Kyselyrunko oli muotoiltu vastaajaystävällisemmäksi (liite 3) ja sen alusta löytyi kyselyä edeltävä selvennys kyselymn käyttötarkoitukseen, ohjeistus vastauksien antoon ja kysely oli sähköpostin lisäksi docx – tiedostona sähköpostin mukana. Kaksi vastausta tuli docx – tiedostona, ja yksi tuli sähköpostiviestinä. Sähköpostiviestin sisältö on siirretty muokkaamattomana docx-tiedostoksi.

5 TULOKSET JA NIIDEN ANALYSOINTI

Tässä luvussa avaamme sähköpostikyselyn vastauksia, sekä kolmen ohjaustilanteen osallistuvaa havainnointia. Esittelen havainnoinnin tulokset järjestyksessä larp-tapahtuma, musapiknik ja tarinankerrontamenetelmä koulutustilaisuudessa. Sen jälkeen esittelen haastattelut järjestyksessä Arttu Mäki, Hanne Lammi, Markus Kaustell ja yhteenveto haastatteluista.

5.1 Osallistuvan havainnoinnin tulokset

Larp-tapahtuma oli osallistuvan havainnoin puolesta hankalin toteuttaa. Kaksi syytä tähän olivat oman liikkumiseni rajallisuus ja ohjaustilanteiden vaihtelevuus. Tehtäväni oli toimia larpissa ns. baarimikkona, joka tarjoili pelaajille vettä ja limsaa. Pelin sisällä toimin myös mentorina, eli pelinjohdon jäsenenä jolta pelaajat voivat tulla kysymään neuvoja tarvitessaan. Osallistuja, eli pelaajakohtaamiset jäivät siis osiltaan lyhyiksi, mutta huomasin ohjaajan roolissa tärkeitä asioita. Larpissa kyse on heittäytymisestä, ja roolissa pysymisestä. Pelaaja voi halutessaan näyttää käsimerkin, joka meidän pelissä oli nyrkin nostaminen otsaa vasten, joka tarkoittaa pelaajan halua puhua omana itsenään eikä hahmonaan. Muutamissa tilanteissa minun oli vaikea päästä takaisin rooliini tällöisen keskustelun jälkeen, joka näkyi heti vuorovaikutuksissani. Tällöisissä tapahtumissa pelaajat tarvitsevat johdonmukaisuutta ja jatkumoa, jotka ovat tärkeitä myös missä tahansa ohjaustilanteessa. Jatkumon puute aiheutti pelaajissa hetkellistä irtautumista omista rooleistaan. Päätin hieman vaihtaa hahmoni käyttäytymistä, joka vastasi omalla tavallaan omaa normaalia käytöstäni, jolloin johdonmukaisuus pysyi. Tarinankerrontatilanteissa ohjaajan on hyvä olla oma itsensä ohjaajana, sillä vilpillisyys näkyy menetelmässä hyvin voimakkaasti. Tämä johtuu tarinankerronnan luonteesta, jossa ohjaajan on oltava myös osa ryhmää joten vuorovaikutuksesta saadaan mahdollisimman luonnollinen.

Musapiknik-tapahtumassa huomasimme dokumentointivälineiden hankaluuden. Niistä luovuttuamme lapset ja nuoret osallistuivat lähes estoitta harjoitteisiin, ja heidän mukanaan myös heidän vanhempansa. Saimme paljon uusia ideoita tarinankerron-

tamenetelmän käyttösovelluksista etenkin ryhmäyttämisharjoitteina. Yksi käyttösovelluksista oli lasten ja heidän vanhempien välinen suullinen vuorovaikutus. Lapsien tapa peilata lähimmäistensä ja etenkin vanhempiensa osaamista antoi meille useita ideoita ryhmälliseen tarinankerrontaan, ja tarinakerrontaharjoitteiden käyttämisestä vertaistuksessa. Huomasimme myös vanhempien ja lapsien suhteen tarinankertojina. Useassa tilanteessa, jossa lapsi oli vähäsanainen, oli myös lapsen vanhempi. Tilanteissa taas, jossa lapsi oli hyvin aktiivinen, niin hän tuntui aktivoivan myös vanhempansa. Tämä tietenkin saattaa johtua musapiknik-tapahtuman luonteesta, jonka kokonaisuohjelma musiikin lisäksi pyrki aktivoimaan sekä lapset, että heidän vanhempansa.

5.2 Vastaajana nuorisotyöntekijä Arttu Mäki

Tarinankerrontamenetelmän käyttäjänä Mäki eroaa merkittävästi omasta työskentelystäni. Jaamme samaa työkenttää Mäen kanssa, ja olemme tehneet useasti yhteistyötä. En ole kuitenkaan ikinä haastatellut häntä tarinankerrontamenetelmästä, joten kokemukseni hänestä kollegana juontui omista päätelmistäni: rauhallinen ja taiteellinen nuoriso-ohjaaja, joka tykkää käyttää kuvataidetta ohjausvälineenä. Yllätyksekseni hänen vastauksistaan ei tullut esiin entuudestaan tuttu kuvataiteellinen tarinankertaja, vaan hänen työnsä Raison nuorisotaloilla on antanut hänelle uutta, minulle entuudestaan tuntematonta, näkökulmaa tarinankertojana.

Mäki kertoo tarinankerronnan olevan tilanne jossa toinen osapuoli on kuunteleva osapuoli, ja se tekee tilanteesta tarinankerrontaa. Olen samaa mieltä dialogisuuden kautta, sillä kokemani mukaan tarinankerronnassa on aina kaksi tai enemmän osapuolta, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Hän tuo myös haastattelussa esiin tarinankerronnan hieman ongelmallisena terminä, sillä käsitysmaailma termistä saattaa nostaa erilaisia ja vaihtelevia mielikuvia.

Mäki tuo esiin myös hänen ohjaustoimintansa muutoksen. Aiemmissa keskusteluissa olemme molemmat katsoneet kriittisesti tarinankerronnan suoraa rinnastusta esiintymiseen. Mielestäni Mäki on oikeassa esittäessään, että tarinankerronta on esiintymistä jos se on sen haettu tarkoitus. Vastaus viittaa mielestäni yleisesti ottaen ohjaa-

jan kehittyvään menetelmätajuun, ja omien ennakkoluulojen vaihtuminen menetelmän kokonaisvaltaisempaan tajuamiseen. Ns. laatikon ulkopuolelta ajattelu on nykyaikanakin kovassa huudossa, mutta katsoen tarinankerrontaa perinteiden kautta, ja nähden nämä perinteet vielä menetelmän tukipilareina, antaa tarinankerronnalle historiallista ja perinnöllistä arvoa.

Viimeinen kohta Mäen haastattelussa, jonka tässä kyselyssä haluan tuoda esiin, on hänen viisi adjektiiviaan joita kyselyssä kysyttiin. Mäki vastasi ”Inspiroivuus, vakuuttavuus, välittömyys, luotettavuus, spontaanius”. Vastaukset tuovat minulle mieleen itselleni perinteisen tarinankertojan, jonka toiminta ottaa kuuliansa haltuun, mutta samanaikaisesti hänen puhe ja tekonsa puhuvat hyvästä tarkoituksesta. Mielestäni tarinankertojan on pidettävä samanlaisesta moraalisesta koodistosta kiinni kuin nuorisohjaajankin. Tässä välittömyys ja luotettavuus tulevat ilmi mitä tärkeimpinä osa-alueina.

5.3 Vastaajana teatteri-ilmaisun ohjaaja Hanne Lammi

Lammin vastauksista myös näkyy hänen ammattikenttensä vahvuus. Vaikka jaamme samanlaisia näkökulmia tarinankerronnasta, esimerkiksi sen arkipäiväisyydestä, niin hänen vastauksistaan huokuu kunnioitus nimenomaisesti toisten tarinoihin, ja tarinankertojan merkityksestä elävänä kirjastona. Hänen vastaukset käsittelevät paljon myös tarinankerronnan osa-aluetta, jota Mäki raapaisi omassa haastattelussaan, eli sanatonta vuorovaikutusta. Lammi pitää ideaalina ohjaustilanteena ohjattutoimintaa, jossa kantasuomalaiset, tuoreet maahanmuuttajat ja koulutustoimintaa kaipaavat turvapaikanhakijat voisivat käydä mm. sanatonta dialogia hyödyntäen esimerkiksi nukketeatteeria. Mielestäni ajatus on hyvinkin mielenkiintoinen, vaikka pystyn sanomaan oman ammattiosaamiseni olevan vielä kaukana ymmärtääkseni kyseisen ohjauksen täyttä käyttöpotentiaalia.

Sanaton kanssakäyminen herättää paljon mielikuvia, ja käyttömahdollisuuksia. Nykysuomen tilanteessa, jossa muiden ammattikuntien lisäksi kulttuuriala kokee muodonmuutosta, tarvitaan jopa rohkeita ja innovoivia tapoja kohdata tämän hetkisiä on-

gelmia. Yksi näistä voisi olla juuri kulttuurikohtaamiset, joissa kielen merkitystä korostetaan universaalilla kehonkielellä, puhuttua sanaa tietenkään väheksymättä.

Tarinankerrontamenetelmän riskeistä ja hankaluuksista Lammi puhuu hyvin selkeästi: ihminen tarvitsee tilaa. Jos ohjaaja asettaa osallistujat eriarvoisuuden asemaan, esimerkiksi ottaen itse tilaa pois heiltä, hän voi vääristää ohjaustilanteen oman persoonallisuutensa jatkoksi. Lammi painottaa tilan antamisen kanssa ryhmän yhteisyyttä, jossa osapuolien pitäisi saada tuntee itsensä turvatuiksi. Yhteinen tekeminen on tarinankerronnassa stigmastaan riippumatta hyvin tärkeää. Yksilön kuuluu tuntee olonsa osaksi ryhmää missä hän vaikuttaa, ja hänen kuuluu saada äänensä kuuluviin tarpeen tulleen. Hiljaisuutta ei pidä pelätä ohjaustilanteissa, ja spontaanisuudesta riippumatta ohjaustilanteet saavat myös vuoroajoin laahustaa, jos se on ryhmälle hyväksi.

Lammin viisi adjektiivia olivat ”Intuitiivinen, tarkkaileva, impulsiivinen, rauhallinen ja empaattinen”. Intuitiivisuus, tarkkailevaisuus ja empaattisuus ovat kaikki todella tärkeitä ominaisuuksia tarinankerrontamenetelmässä, sillä ne auttavat niin ohjaajaa kuin osallistujaa kuuntelemaan toisia osapuolia tuoden tarinankerronnan dialogin ja ryhmän keskinäisen vuorovaikuttamisen pintaan. Impulsiivisuus ja rauhallisuus ovat taas mielestäni tärkeitä, voisiko sanoa vaihteita, joita ohjaaja tai osallistuja voi käyttää ohjaustilanteissa.

5.4 Vastajaana kulttuurituottaja Markus Kaustell

Kaustellin tausta impro-ohjaajana näkyy jonkun verran hänen vastauksistaan. Hän on lisäksi myös yksityisyrittäjä, joka tuo mielenkiintoista näkökulmaa tarinankerrontaan, nimittäin bisnesmaailman. Itselleni yksityinen sektori ja tarinankerronta on kaiken kaikkiaan vieras yhdistelmä, mutta jo ensimmäiseen kysymykseen Kaustell vastaa liittäen tarinankerronnalliset ominaisuudet niin ystävien kohtaamiseen kun asiakaspalveluun. Puhuessaan tarinankerronnasta nousevana trendinä, hän myös avaa ajatusta tarinankerronnan olevan suuremman yleisön edessä vielä vähän lapsellista, ja satuilua. Olen itse törmännyt tähän samaan stigmaan useaan otteeseen. Vaikka ta-

rinankerronta on omassa nousussaan, niin menetelmän kannalta se nähdään usein joko pelkkänä satuiluna, tai huikeana esiintymisenä, kuten stand-up komiikkana.

Menetelmän haitoissa Kaustell listaa yhdeksi mahdollisuudeksi menetelmän väärinkäytön, eli tässä tilanteessa jonkun osallistujan, tai itse ohjaajan osalta tapahtuvan toiminnan, jossa hän käyttää menetelmää ns. omaksi henkilökohtaiseksi terapiakseen. Kaustellin vastaus ei viittaa siihen ettei henkilö saisi kokea tarinankerrontaa terapeuttisena, vaan paremminkin ohjaustilanteen kääntäminen täysin häneen itseensä. Ajatus ei ole ikinä juolahtanut mieleeni, joka on hämmentävää, sillä se on monessa identiteettiä ja omakuvaa käsittelevässä menetelmässä riski. Toisaalta voidaan ajatella, että tilanne on sen verran harvinainen, ettei se ole huolenpidon arvoisen. Minusta minkä tahansa väärinkäytön, haitan tai ongelman sivuuttaminen todennäköisyyksien takia, ei ole sitä mitä hyvä ohjaaja tekee. Mielenkiintoinen ajatus se silti on, mutta harmi ettei vastauksesta käy ilmi onko vastaajalla omaa kokemusta asiasta.

Kaustellin viisi adjektiivia oli: ”avoimuus, aito läsnäoleminen, persoonallisuus, kuunteleminen, karisma”. Vastauksesta tulee mieleen nimenomaisesti jonkun draamaharjoitteen tai vastaavan ohjaaja. Läsnäolo, persoonallisuus ja karisma vaikuttavat tarinankerronnassa osapuolien kokeman dialogin aitouteen. Ohjaajan täytyy pystyä saamaan osallistuvat myös uskomaan, että heitä kuunnellaan jos he lähtevät harjoitteeseen mukaan. Sitä ei voi tehdä investoimatta hieman omaa itseään myös ohjaustilanteeseen. Avoimuus ja kuunteleminen ovat taas tärkeitä osa-alueita menetelmän edetessä. Se että osallistujat voivat luottaa ohjaajaan, ja näkevät ohjauksen tarkoituksen, antaa heille enemmän itseluottamusta ja ymmärrystä ohjaustilanteeseen. Kuunteleminen on kaikki kaikessa, sillä jos osallistujat tuntevat ettei heidän vuorovaiikutuksellaan ole merkitystä, niin heidän motivaationsa tipahtaa.

5.5 Kyselyt yhtenä kokonaisuutena

Olen hyvin kiitollinen saadessani näin asiantuntevia, ammattinäkökulmallisia vastauksia. Vastaajat peilasivat hyvin omia osaamisalueitaan, ja vastasivat tyhjentävästi kaikkiin tärkeisiin kysymyksiin.

Yksi yhteisistä teemoista jokaisella vastaajalla oli tarinankerronnan arkipäiväisyys. Vastaajat kokivat, että tarinankerrontaa voidaan muiden asioiden lomassa tehdä jokapäiväisessä interaktiossa, jossa ihmiset jakavat tuntemuksiaan. He puhuivat vuorovaikutuksen tapahtuvan nimenomaisesti yksilöiden välillä ja tiedostaen, mutta kyseinen vuorovaikutus ei tarvinnut välttämättä olla sanallista. Mitä suullisen ja kirjallisen tarinankerronnan eroihin tulee, niin osapuolet kokivat monesti ihmisten välissä tapahtuvan suullisen kommunikaation sisältävän paljon erilaisia viestinnän elementtejä, kuten äänenpainoja, ilmeitä, eleitä tai muuta sanatonta viestintää. Kirjoitetussa tarinankerronnassa lukijalla on taas mahdollisuus tulkita tarinaa omin sanoin ja tuntein.

Myös asioita, joissa vastaajat olivat samaa mieltä, oli tarinankerronnan soveltuvuus kaikille. Iästä riippumatta vuorovaikutus ja kommunikaatio ovat tärkeää, ja osapuolten välille ei tarvita kuin jokin kommunikaation väline, niin ihmiset voivat jakaa tarinoita. Ideaalissa ohjaustilanteessa nuorten ikä vaihteli 11 - 18-vuotaiden välillä, mutta yhteinen haarukka löytyi siitä yläasteen alkupuolelta. Mäki ei tarkentanut itse ohjaustapahtumaa, vaan vain ohjauspaikan nuorisotaloksi tai leirikeskukseksi, mutta Lammi ja Kaustell mielsi ohjausryhmän taustoiltaan monipuolisiksi. Tarinankerrontamenetelmä omalta kohdaltani on osoittautunut hankalammaksi jos osallistujat ovat taustaltaan monipuolisempia, mutta se saattaa johtua jatkumon puuttumisesta monissa tarinankerrontaan pohjautuvissa ohjaustilanteissa. Vastaajien ammattiosaaminen on kuitenkin työkentältä, jossa erilaisuuden kohtaaminen pitää kuulua osaamisalueisiin.

Vastaukset eriytyivät hieman tietyissä kysymyksissä, kuten kysymyksessä 5 jossa kysyttiin ”onko tarinankertoja yhtä kuin esiintyjä”. Vastaukset puolsivat esiintymisen ja tarinankerronnan yhteyttä, mutta yksikään vastaus ei sanonut tarinankerronnan olevan eritoten esiintymistä. Tarinankerronta voi olla esiintymistä, jos sen halutaan olevan, esiintyminen liittyy tarinankerrontaan tai tarinankerronta voi olla jokin esiintymisen aste. Itse näen esiintymisen ja tarinankerronnan eri valossa, samalla tavalla kuin näen kulttuurimenetelmän ja tarinankerrontamenetelmän eri valossa. Jos minun pitäisi todistaa, etteivät ne liity toisiinsa, niin en pystyisi sitä tekemään. Miellän kuitenkin esiintymisen kategorisesti eri tasolle, sillä vaikka niistä löytyy samoja arvoja, niin niiden lähtökohta on perustukseltaan mielestäni eri.

Haastateltavat toivat kaiken näiden lisäksi myös todella arvokkaita näkökulmia tarinankerronnan mahdollisuuksista. Tarinankerrontamenetelmän hyödyissä ja vahvuuksissa tuli ilmi menetelmän monipuolisuus ja tietynlainen universaalisuus. Esi-merkkini antama liikunta, toi myös liikuntarajoituksia esiin, mutta vastaajat eivät kokeneet tarinankerronnan sisältävän, ainakaan yhtä suoranaisesti, tämäntapaisia menetelmäpohjaisia rajoituksia. Samoja periaatteita taas kuin liikuntamenetelmässä on kuten hyvinvointi, tasavertaisuus ja yhteisöllisyys näkyivät vastauksissa.

Tarinankerrontamenetelmän tavoitteeksi listattiin yksilön omanilmaisemisen vahventamista, yhteisöllisyyttä ja näkökulmien avautumista. Lammi suhtautui tarinankerrontamenetelmän opettavan käyttäjänsä ja ohjattavia, samalla tavalla kuin tarinankertajat oppivat kuullessaan uusia tarinoita uusilta seuduilta. Uskon vahvasti, että ihminen kehittyy kuullessaan eriäviä tarinoita, näkökulmia ja kohdatessaan erilaisuutta. Jokainen tarina jonka kuulemme ensimmäistä kertaa, on meille vieras. Muistaessamme sen, teemme siitä itsellemme oman ja henkilökohtaisen. Opimme tuntemaan sen hahmot ja niiden maailman. Opimme tuntemaan uuden maailman.

6 TARINANKERRONTA - OPAS

Toimeksiantooni kuului tehdä opas tarinankerrontamenetelmästä. Projekti oli kohdallani haasteellinen, mutta pidin sen tekemisestä alusta loppuun saakka. Tuotoksena on yli 60-sivuinen opas jossa on tarinankerrontamenetelmän periaatteiden ja käyttötarkoitusten lisäksi 24 harjoitetta. Osa oppaasta syntyi yhteistyössä Arttu Mäen, Kerttu Lehdon, Oscar Kivikosken ja Janni Mäkelän kanssa, mutta vastasin itse sen suunnittelemisesta, kirjoittamisesta ja kokoamisesta. Opas on saatavan ilmaiseksi pointti.info –sivustolta.

6.1 Miksi tehdä tarinankerronnasta opas?

Suurimpia syitä tehdä opas oli se, etten ole sellaisiin itse vielä törmännyt. Maailmalta löytyy paljon pieniä esimerkkejä ja yksittäisiä harjoituksia, mutta ei mitään kokonaisvaltaisempaa. En tosiaankaan sano oppaani mullistavan nuorisotyön ja tarinankerrontamenetelmän, mutta se on askel oikeaan suuntaan. Menetelmä tarvitsee kasvaakseen tekijöitä, jotka jaksavat dokumentoida ja julkaista tekemistään. Se altistaa sen myös kritiikille, mutta kritiikki on elintärkeää mille tahansa laajasti harjoitetulle menetelmälle. Jos joku pitää tarinankerrontamenetelmästä, lukee oppaani ja inspiroituu siitä niin hyvä. Paljon parempaa olisi jos joku lukisi sen, tulisi tulokseen että ”ei näin” ja kirjoittaisi paremman oppaan asiasta. Eivät tarinatkaan ole loistavia ensimmäisestä kirjoituksesta tai kertomuksesta lähtien, vaan ne kehittyvät siitä kun niistä puhutaan ja niistä kuullaan. Yksi syistä tehdä opas oli myös sen haasteellisuus.

Opasta tehdessäni huomasin, ettei se ole helppoa. Etenkin harjoitteiden kohdalla, jotka olivat tyyliltään toinen toistaan erilaisempia. Kaikki harjoitteista olivat minulle päivän selviä, mutta niiden kirjoittaminen jokaiselle ymmärrettäväksi ei niinkään. Kokeilin aluksi luoda erilaisia määritelmiä, luokkia ja jaostoja joihin voisin jakaa harjoitteet. Aina kun luulin saaneeni kaikki osa-alueet oikein, niin joku harjoitteista ei täsmännyt. Tajusin vasta myöhemmin, että olin ajatellut asiat liian monimutkaisesti. Löysin ratkaisun harjoitteiden avaamiseen hyvinkin mielenkiintoisesta paikasta: lautapeleistä. Etenkin kaikenikäisille suunnattujen lautapelien ohjeet ovat hyvin helppolukui-

sia. Ne selittävät asiat juuri miten ne ovat ilman mitään täyhteitä. Joskus siellä on esimerkkitalanteita, mutta niiden käyttöä en nähnyt järkeväksi oppaan kannalta.

Yksi syy tehdä opas oli myös selkeyttää oma käsitys tarinankerronnasta menetelmänä muiden menetelmien joukossa. Tarinankerrontaahan voidaan pitää käytännössä pienenä kulttuurimenetelmän muotona joka yhdistää satuilua ja keskustelua. Suoraan sanottuna: mustavalkoisesti sitähan se on. Se on vähän satuilua, vähän keskustelua ja paljon hyvää mieltä. Kuulostaa melkein kuin joltain lasten piirretyltä. Juuri tästä syystä halusin löytää siihen jonkun ammatillisen näkökulman, ja oppaan kautta löysin sen. Tarinankerrontamenetelmä on työkalun sijasta työmalli joka perustuu nuorten hyvinvoinnin eri osa-alueiden priorisoimiseen. Se missä terveystieto, liikuminen, fyysinen hyvinvointi ja terveelliset elämäntavat ovat avainroolissa liikuntakasvatuksessa, niin yhteisöllinen hyvinvointi, kuunteleminen, kuulluksi tuleminen ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä tarinankerrontamenetelmälle. Vielä ei voida puhua tarinankerrontakasvatuksesta, mutta ehkä joku päivä tämänkin menetelmän pedagogiikka saavuttaa oman tunnustettavuutensa.

Oppaan kannalta minun lähiympäristöni on ollut todella tärkeää minulle. Kaverit, kollegat, Varsinais-Suomen tarinankerronnan ammattilaiset ovat antaneet minulle selkeyttä oppaan luomiseen. Suosittelen kenelle tahansa menetelmästä opinnäytetyötään tai opastaan tekeväälle ihmiselle asiaytimen selittämistä lähipiirilleen. Jos et osaa selittää asiaa yksinkertaisesti, niin et tiedä asiasta tarpeeksi. Tämä pitää paikkansa monessa asiassa, mutta kun opit selittämään asian kattavasti, ja yksinkertaisesti niin se helpottaa huomattavasti enemmän.

Haasteellisuus, harvinaisuus ja selkeys olivat siis suurimpia syitä tehdä tarinankerronnasta opas. Tarinankerronta ei tule ikinä menestymään menetelmänä, jos se pysyy mystisenä entiteettinä ammattilaisille ja alaa opiskeleville. Opiskelijat, ja eri ammattilaiset ovat osoittaneet kiinnostusta tarinankerrontaa kohtaan, ja tämä opas on toivottavasti hyvä alkua. Ennen tätä en ole pystynyt antamaan mitään tyhjentävää vastausta miten tarinankerronta toimii menetelmänä, ja mikä olisi hyvä lähtökohta menetelmään, enkä ehkä vielä kukaan pysty. Aion kuitenkin jatkaa työtäni tarinankerronnan kanssa tämän oppaan, opinnäytetyön ja koulutuslinjankin jälkeen.

6.2 Miksi vapaamuotoista oleskelua kun on ohjattua toimintaa?

Kumpi sitten toimii menetelmän kanssa paremmin? Vapaamuotoinen rennompia läsnäolo vai suoranainen ohjattu toiminta joka perustuu tarinankerrontaan. Esitän asiat tahallaan vähän ääriesimerkkeinä korostaakseni menetelmän ominaisuuksia. Vapaamuotoinen ja vapaaehtoinen ohjaus, kuten monessa nuorisotalossa näkyy, on hyvin rento ja mukava tapa tutustua ja pysyä kontaktissa nuoriin. Tarinankerronnasahan pyritään ympäristöön, jossa osalliset kokevat kykenevänsä puhua mistä tahansa yhteisönsä kanssa. Ohjaajat tuntevat että heitä kuunnellaan ja heidän sanoilla on merkitystä, ja niin on täysin samoin nuorillakin. Tämä olisi täysin ideaali tilanne ohjausympäristöön, vaikka jokseenkin utopistinen.

Ohjattu toimintaa tukee ympäristöään tähän. Yhteisymmärrys syntyy sopimuksista, joissa osapuolia kuullaan ja tehdään kompromisseja. Usein näitä asioita tehdään silloin kun jokin on mennyt pieleen, mutta yhteisellä toimimisella voidaan tehdä havainnot ja ennakoivia päätöksiä. Tarinankerrontamenetelmänä pyrkii nimenomaisesti ihmisten väliseen suulliseen vuorovaikutukseen, jossa voidaan kartoittaa haaveiden, toivomuksien ja halujen lisäksi pettymyksiä, pelkoja tai ahdistuksia. Tarinankerrontoppaassa olevat harjoitukset ovat suunniteltuja synnyttämään keskustelua ja saada ihmiset näkemään tilanteet positiivisessa valossa. Jotkut harjoitteista tarjoaa osallistujille terveen ja turvallisen ympäristön naureskella omille sattumuksilleen, kun taas toiset antavat osallistujien keksiä mitä pätkähulluimpia teorioita tai tilanteita.

Luomalla näitä vuorovaikutusmahdollisuuksia ja pitämällä myös silmää erilaisista huolestuttavista ilmentymistä, voidaan tehdä ennaltaehkäisevää ja ratkaisukeskeistä nuorisotyötä. Yhteisö perustuu ympäristöön jossa toiset tukevat toisia, ja menetelmä tukee tämän keskuudessa yksilön sekä oikeutta, että vastuuta vapaaseen puheeseen. Tällä tarkoitan vuorovaikutustilanteissa kannettavaa vastuuta, jossa ihmiset oppivat toisiltaan dialogin erilaisia puhumattomia sääntöjä ja normeja. Tarinankerrontamenetelmä ei ole tarkoitettu olemaan pelkästään kivoja leikkejä ja puolivillasta ruppattelua, vaan antaa myös käyttäjälleen retorisia voimakeinoja ja tietoutta. Nuorisotyössä ohjaajat ovat esimerkkejä, ja esimerkkien tavoin ohjaajan on hyvä olla eettinen vaikuttaja.

Eettinen vaikuttaja on henkilö, jolla on asemansa lisäksi tietotaito valtionsa, yhteiskuntansa ja yhteisönsä normeista, etiikasta, säädöksistä ja laista. Lait, säädökset ja etiikka ovat aiheita toiseen päivään, mutta normit, ja etenkin yhteisöjen hiljaiset normit ovat todella tärkeitä toimintaympäristöjen toimintakulttuurin sisäistämiseen. Monissa ympäristöissä toiminta on hyvin yksinkertaista ja suoraviivasta. Tulee ongelma, ongelma havaitaan, mietitään ratkaisu, tehdään muutos ja katsotaan toistuuko ongelma. Mikäli ongelma toistuu, niin muutos ei ollutkaan ratkaisu. Mikäli ongelma lähtee pois, niin ratkaisu toimi täydellisesti.

Tämä ajattelu on viehättävän suoraviivaista, ja toimii monissa instansseissa hyvin. Jos puhuisimme jostain mekaanisesta kuten putki- tai sähkötyöstä niin ratkaisut olisivat ja kuuluisivatkin olla usein näin yksinkertaisia. Kuitenkin kun kyseessä on ihmiset ja ihmisluonto niin säännöt muuttuu. Esimerkiksi ongelmien määrät moninkertaistuu, mutta useat ovat kertaluontoisia eivätkä välttämättä tule edes ohjaajien tietoisuuteen. Kun taas nousee ongelmia, jotka eivät ratkaise itse itseään, niin ohjaajan täytyy miettiä. Näissä tilanteissa näkee harmittavan usein tutun toimintamallin: tulee ongelma, ongelma havaitaan, mietitään ratkaisu, tehdään muutos ja katsotaan toistuuko ongelma. Tämä ei johdu siitä, etteivät ohjaajat osaisivat ratkaista ongelmia, tai että he olisivat haluttomia. Tämä usein johtuu siitä, ettei tilanteessa ohjaajilla ole tarvittavaa tietoa lähteä ratkaisemaan tilannetta kuin vain pintapuoleisesti. Nuorten ja ohjaajien välillä on hyvä olla kommunikaatiota, jota saadaan yhdessä toimimalla. Joskus tämä vaatii ohjattua toimintaa ja joskus taas vapaamuotoista oleskelua. Tarinankerrontamenetelmän harjoitteet pyrkivät tästä syystä herättämään keskustelua, ja antamaan osallistujille työkaluja kasvaa keskustelijoina, neuvottelijoina ja kertojina.

Menetelmä ei ennaltaehkäise kaikkia ongelmia, ja nuorisotyötä tullaan aina tekemään myös sovitteluja tehden ja kompromisseja hakien. Tarinankerronnan periaatteet kuuntelemista ja kuulluksi tulemisesta auttavat tässä. Konfliktitilanteiden ratkaiseminen on huomattavasti helpompaa jos osapuolet kuuntelevat toisiaan ja saavat oman tilansa puhua osansa. Harvemmin nuorisotyössä kuitenkaan on kyseessä niin suuret ongelmat, ettei niistä puhumalla selvitä. Tämä itsessään on todella hyvä oppi jokaiselle ihmiselle, joka on kansalainen sivistysvaltiossa. Suomi hyväksyy edistyksestä rikosoikeudellisen ongelmaratkaisukeinon sovittelemisen, joka todistettavas-

ti säästää sitä käyttäviltä osapuolilta useasti rahaa, aikaa ja joissakin tilanteissa jopa jättää oikeudentuntoisemman vaikutelman soviteleville osapuolille. Olisi todella kaukaa haettua sanoa, että tarinankerrontamenetelmällä olisi mitään tekemistä asian kanssa, mutta tässä onkin kyse ihmisten tarpeesta sovittaa ja hoitaa asiat keskustellen. Se mitä menetelmä pyrkii tekemään, on antaa nuorille mahdollisuuksia ja keinoja keskusteluun ohjaajien ja ympäristönsä kanssa, ja luoda heille uskoa puhumisen ja vuorovaikutuksen voimaan. Toisin sanoen antaa heille usko ja mahdollisuus toimia aktiivisena kansalaisena tilanteen tulleen.

6.3 Kenelle opas siis on?

Opas on omien sanojeni mukaan tarkoitettu ohjaustyötä tekeville, ja sitä se todellisuudessa onkin. Kyseessä ei ole kuitenkaan mikään step-by-step opas, sillä tarinankerrontamenetelmä ei ole vielä niin tarkkaan määritelty. Sen sijaan opas tarjoaa kasvatuksellista näkökulmaa luonnollisen keskustelun, vuorovaikutuksen ja dialogien kautta, ja pyrkii näyttämään keinon tehdä ohjaustyötä keskustelukulttuuria korostaen. Vaikka tarinankerrontamenetelmä on tietynlainen toiminta- tai ajatusmalli, niin sitä voi yhdistää moneen muuhun menetelmään, ja tarinankerronnassa pyritään hyödyntämään ohjaajan ammattitaitoa monipuolisesti.

Oppaan sisältö on tarkoitettu olemaan ohjaustilanteita huomioiden laaja, joten sitä voidaan käyttää niin lasten, teinien, nuorten aikuisten, kehitysryhmien kuin erityisryhmienkin kanssa. Harjoitteet ovat pyritty selittämään niin että harjoitteen kulku tulee selväksi, mutta ohjausote jää vielä ohjaajan päätettäväksi. Tässä mielessä ohjaajien ammattimaiset erilaisuudet ovat todella isoa plussaa, sillä niin kuin tarinat riippuvat kertojasta, kuin menetelmät riippuvat paljon niiden käyttäjästä.

Toisin taas kuin tarinankerronnassa, jossa henkilö kertoo tarinaa, niin menetelmänä saatu tulos ei ole kiinni niinkään ohjaajasta, vaan ohjaajan ja nuorten välillä tapahtuneesta toiminnasta. Jos ohjaaja saa ryhmäläiset tuntemaan ympäristönsä turvallisemmaksi esittää omia mielipiteitään, tai keskustella heitä koskettavista asioista vapaammin, niin koko ohjaussessio on ollut todella onnistunut. Toisaalta ohjaaja voi käyttää oppaan sisältöä luoda pohjaa hänen ja nuorten väliseen kommunikaatioon, joka myös hyödyttää kaikkia osapuolia, etenkin jos ohjauksella on jatkumo.

Opas on myös tarkoituksella kirjoitettu välttämättä paljon ammattitermistöä ja erilaista ammattialaan kuuluvaa sanastoa, sillä ajatuksella että sitä saattaa lukea myös suoran ammattikentän ulkopuolelta tulevia osajia. Yksi opas ei tee heistä nuoriso-ohjaajaa samalla tavalla kuin yksi opas ei tee minusta kirjailijaa, mutta kyseessä on enemmänkin valintojen kartoittamista ja ensimmäisen askeleen ottamista. On hyvin epätodennäköistä, että minusta tulisi kirjailija, mutta toivon mukaan joku ohjaustyötä tekevä saattaa lukea oppaani, päättää kokeilla joitain harjoituksista ja todeta jonkun niistä itselleen toimivaksi. Tässä tapauksessa opas on tehnyt tehtävänsä, ja olen onnistunut tekemisilläni edistämään tarinankerrontamenetelmää, joka on tavoitteeni.

Voidaan sitten myös kysyä, että onko joitain ohjaajia jota opas tarinankerrontamenetelmästä ei palvele? Hyvin simppelellisesti: on. Tarinankerronta on menetelmänä samanlainen kuin mikä tahansa muu menetelmä. Jos opasta aloittaessa tulee tunne, ettei se hyödytä lukijaa, niin ei se siitä parane loppua kohti. Suosittelemme siinä tapauksessa silmäilemään harjoitteet ja katsomaan löytyykö sieltä mitään kiinnostavaa. Opas ei suoranaisesti kerro miten kaikki on ja kuuluu mennä, sillä en osaa itsekään sanoa mikä menetelmässä niin viehättää. Tämän lisäksi olen huomannut tarinankerrontamenetelmää harjoittaneiden ohjaajien eriävät näkökulmat menetelmän erilaisista vahvuuksista ja asiasisällöistä. Kuten sanoin aikaisemmin, niin Iso-Britanniassa toimiva tarinankerrontamenetelmää suosittava työryhmä ei pidä arkipäiväistä kanssakäymistä menetelmän osa-alueena, kun taas meidän tarinankerrontaa harjoittava työryhmä pitää sitä menetelmän yhtenä tärkeimpänä kulmakivenä. Saattaisi hyvin olla, että käännettynä englanniksi opas ei tarjoaisi heille mitään hyödyllistä.

6.4 Mikä on tarinankerronnan tulevaisuus?

Tarinankerronnalla menee tällä hetkellä, olosuhteisiin ja tunnettavuuteensa verraten, hyvin. Ammatillaiset ja muut ohjaajat osoittavat kiinnostusta menetelmään, ja ympäri Suomea löytyy eri titelein varustautuneita osajia, jotka edistävät tarinankerrontaa itsessään, kuin myös menetelmänä. Tämä ei tarkoita kuitenkaan, että menetelmä olisi jotenkin huikeassa nousussa tai edes mikään heikko signaali, vaan juuri tällä hetkellä menetelmä on turvattu. Humanistisella alalla työskentely on hyvin mielenkiintoista nimenomaan trendien, megatrendien ja muiden yhteiskuntavaikuttajien takia. Menetelmä voi saada taakseen jonkun suuremman tekijän, joka keksii hyvän näkö-

kulman tehdä siitä varteenotettava menetelmä jokaisen työkalupakkiin. Toisaalta menetelmä voi jäädä harvojen ohjaajien omaksi henkilökohtaiseksi työkaluksi. Mikään ei ole tässä kohdassa vielä tarkkaa, mutta vaihtoehtoja on.

Opasta laatiessani kysyin oman ammattikenttäni ulkopuolelta monilta opiskelijoilta ja ammattilaisilta näkökulmaa tarinankerrontamenetelmään. Etenkin kulttuurialalla työskentelevät ammattilaiset osoittivat halua tutustua oppaaseen, ja tehdä mahdollista yhteistyötä yhteisöpedagogien kanssa. Tämä on menetelmän lisäksi hyviä uutisia yhteisöpedagogeille, joiden ammattikunnan nuoruus näkyy työelämässä. Suomen eteläisillä puolilla meidän ammattikenttä tunnetaan suhteellisen heikosti, mutta silti huomattavasti paremmin kuin muualla päin Suomea. Tässä ajatuksessa ammatitosaamisemme, ja meidän kehittämät ja hyödyntämät menetelmät voivat olla päättävässä roolissa moniammatillisissa työyhteisöissä. Tarinankerrontamenetelmä siis voi olla jo katoava vara nuorisotyössä, mutta nousevassa asemassa ammattikenttien yhdistyessä.

Tarinankerrontamenetelmän tulevaisuus on käytännössä täysin auki. Se on selvää, ettei menetelmä tule menestymään jos sille ei löydy käyttäjiä, mutta vaikka menetelmä saisi tuulta siipiensä alle, niin ei se varmista menetelmän säilyvyyttä. Olen itse omistautunut menetelmälle, ja aion jatkaa työtä sen parissa parhaimpani mukaan. Täytyy kuitenkin muistaa, että nuorisotyötä tehdessä nuoria tuskin kiinnostaa mitä menetelmää käytät ja miksi. Tärkeintä on pitää kiinni nuorten hyvinvoinnin edistämisestä ja nuorten oikeuksista.

6.5 Tarinankerronnan hyödyt ja riskit

Potentiaalisia hyötyjä menetelmällä on todella paljon. Olen niistä jo paljon puhunut, ja ne perustuvat nimenomaisesti vuorovaikuttamisen, sosiaalisen kanssakäymisen, sosiaalisen vahvistamisen ja yhteisöllisyyden lisäämiseen. Perusajatuksena on kuitenkin kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen. Tämä näkökulma nousee nykyajan hektisestä, informaatiopohjaisesta yhteiskunta-arvoista, ja tiedon helpeestä saatavuudesta. Ennen puhuttiin siitä miten tieto on valtaa ja miten oppineisuus on valttia. Älypuhelimet ja muut tiedonhankinnan välineet uskotaan sivuttaneen monissa asioissa tietä-

misen tärkeyden, mutta itse en usko asian olevan niin. Tieto, ja etenkin tiedonhankinta on vieläkin valtaa.

Tarinankerronta pyrkii mm. kehittämään ihmisen kykyä kanavoida tietämäänsä tai tuntemaansa. Vaikka menetelmään ei kuulu minkään tietyn retorisen keinon hyödyntäminen, niin se antaa ajatusta tarinoiden ja sanojen käyttöön. Harjoitteessa ”vitsityöpaja” (liite 4), joka perustuu vitsien analysoimiseen ja kartoittamiseen, osallistujalla on mahdollisuus kuulla ja kertoa omia näkemyksiään niin arkisesta asiasta kuin vitsi. Mieti itsekkin: mikä tekee vitsistä hauskan? Sanotaan että koomikko saa puhelinluettelon kuulostamaan hauskalta, ja omalla tavalla pitää paikkansa. Kerran tehdessäni harjoitetta nuorisoryhmän kanssa, esille tuli sana ”toisto”. Tällä ei tarkoitettu samaa kuin hokema, tai miten jotkut vitsit, etenkin sisäpiirivitsit, perustuvat siihen, että ne muuttuvat hauskaksi kun sen toista tarpeeksi monessa iloisessa kontekstissa. Nuoret mielsivät vitsit paremmiksi, jos he olivat päässeet kertomaan ne useampaan otteeseen erilaisissa ympäristöissä, ja oppineet vitsille oman rytmityksen ja kertomistavan. Tämä oivallus voi tuntua pieneltä, mutta periaatteeltaan se vastaa tarinankertojien yhtä tärkeintä oppia. Moni tarinankertoja sanoo, ettei tarina ole vielä sinun kun osaat kertoa sen alusta loppuun, vaan kun kerrot sen omin sanoin alusta loppuun. Kun kerrot tarinaa, niin omalla tavalla elät sitä. Tutustut sen hahmoihin ja sen maailmaan. Mietit hahmojen dialogit ja monologit vähän niin kuin kaikkietävä kertoja. Sama asia tapahtuu vitsien kanssa. Jokainen äänenpaino ja tauko ovat harkittua hyvässä vitsissä ja tarinassa.

Vuorovaikutus, tarinointi ja vitsailu vaativat myös jonkinasteista innovaatiota ja abstraktia käsitystä, ja tähän osa oppaan harjoitteista pyrkii. On hauskaa nähdä miten jotkut nuoret oikein hehkuvat ilosta kun he pääsevät avaamaan sanallisen arkkunsa ja pääsevät kertomaan tarinaa omien sanojensa mukaan. Nuoret ovat täynnä elämänintoa ja mahtavia tarinoita jos heille antaa mahdollisuuden ilmaista itseään. Hyvän tarinan kertominen ei ole kuitenkaan pääasia, vaan se tunne jonka he saavat kun he voivat heittäytyä juuri niin hauskoiksi, vilpittömiksi, kieroiksi tai dramaattisiksi kuin he haluavat, ja muut elävät hetken siinä tunteessa heidän mukanaan. Olen jälkikäteen kysynyt nuorilta, että miltä heistä tuntui tarinan huippuvaiheilla, ja osa vitsaili kirjoittavansa joskus omista ajatuksistaan ”uudet harry potterit” tai muuta kirjallisuutta.

Tämä on mielestäni nuorten voimaannuttamista, ja jos joku heistä ottaa näistä harjoitteista mukaansa jotain elämäänsä, niin en voi parempaa toivoakkaan.

Täytyy kuitenkin huomioida menetelmän riskit. Kyseessä ei ole suinkaan aina hauskoja ja eepisiä hetkiä, vaan joskus mennään syvemmälle ihmistuntemuksiin ja nuoren ihmisen mieli voi olla oikea pyörremyrsky. Kun muistaa harjoitteita ja menetelmää käyttäessään, että ihmiset tuntevat loppujen lopulta toisiaan hyvin pintapuolisesti, niin voi välttyä yllättyvänsä asioiden muuttuessa raskaaksi. Tämän takia kehotan kaikkia tarinankerrontamenetelmää käyttäviä miettimään tarkoin ennen kuin käyttää identiteettiä tai syvempiin tuntemuksiin pohjautuvia harjoituksia.

Esimerkkinä harjoite ”vaatteetkin päältä” (liite 5), joka perustuu itsestään kertomiseen omia vaatekappaleita, koruja tai muita koristuksia käyttäen, voi tuntua hyvin viattomalta, mutta aina ei tiedä onko nuorilla esimerkiksi kiusatuksi tulemisen kokemuksia ulkomuodostaan. Vaikka joku tuntuisi suivaantuvan hieman vaan yhdestä hassusta harjoitteesta, niin täytyy muistaa, ettei kukaan ihminen todellisuudessa tiedä miltä toisesta tuntuu, ja harjoitteen vetäjä on aina vastuussa siitä. Tämä ei tarkoita että nuoria pitäisi käsitellä silkkihansikkain, sillä se voi myös olla loukkaavaa nuoria kohtaan. Kysymys on tiedon, kunnioituksen ja terveen pelisilmän tasapainosta.

Yksi mikä pitää myös muistaa tarinankerrontamenetelmää harjoittaessa, ettei jokainen ihminen ole tarinankertoja, eikä haluakkaan olla. Jotkut nauttivat kuuntelemisesta, haluavat osallistua satunnaisesti ja vetäytyä taas taka-alalle. Jos osallistumisesta tulee nuorelle mörkö, niin nuoren sosiaalinen vahvistaminen muuttuukin nopeasti nuoren onnistuneeksi syrjäytymiseksi. Tilanteissa voidaan myös miettiä nuorten tarinankerronnallisia ominaisuuksia. Tässä opinnäytetyössä ja oppaassa puhutaan paljon suullisesta vuorovaikutuksesta, ja siitä tarinankerrontamenetelmässä on osin kyse, mutta se ei tarkoita ettei kirjoitettu tai piirretty tarina olisi myös yhtä hieno. Jos tarinankerrontamenetelmä on työyhteisössäsäsi pinnalla, niin voisiko nuoret kirjoittaa omalla ajallaan tarinoita, ja niiden ympärille kehittää toimintaa? Viimeinen asia vielä, mistä haluan huomauttaa riskinä, on ohjauksessa tapahtuvat keskeytykset. Niitä tapahtuu joka ohjaustilanteessa ja usein ne menevät normaalin kanssakäymisen merkeissä. Jos ohjaaja on kuitenkin vetämässä syvällisempiä harjoituksia, joissa puhutaan omista tunteistaan niin nuorilla voi joskus lähteä puhe keskustelun tasolta tun-

nepurkaukseksi. Näissä tilanteissa suosittelen kokemuksella, että jollei akuuttia tarvetta ole tarinan keskeyttämiselle, niin ohjaajan kannattaa odottaa keskustelun syntymiseen ennen kuin ottaa tilanteen takaisin haltuun. Tämä voi tuntua nyt helpolta, mutta ohjaustilanteessa tilanne voi kääntyä todella nopeasti, ja jos ohjaaja vaikuttaa tilanteen jälkeen olleen väärässä, niin hyvin arvokasta ryhmätyötä voi valua hukkaan.

7 PALAUTE JA POHDINTA

Tähän osuuteen tulee palaute tarinankerrontaoppaasta ja loppupohdinta tarinankerrontamenetelmästä ja sen sovelluksesta ohjaustyössä kun esitarkistus on tehty

7.1 Palaute oppaasta

Opas sai pääasiallisesti hyvää palautetta tilaajalta. Ennen sen viimeistä versiota oppaan rakennetta piti kuitenkin muuttaa. Etukansi tehtiin uusiksi, sisällysluettelo lisättiin, lauseenrakenteita korjattiin helppolukuisimmiksi, kahden kappaleen nimi muutettiin ja alkuun lisättiin tarkennettu teksti kehittämishankkeesta.

Muutosten jälkeen opas sai kiitosta helppolukuisuudestaan ja käyttökelpoisuudestaan. Etenkin menetelmät, jotka on oppaassa listattu harjoitteina, saivat hyvän arvion.

7.2 Pohdinta

Paras tapa selittää tarinankerrontamenetelmä on katsomalla sitä enemmänkin ajatusmallina kuin työkaluna. Sitä käyttävät ohjaajat näkevät siinä yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta. Jos katsomme sitä pelkästään harjoitteiden ja pääperiaatteiden kautta, niin se tekee menetelmästä hyvin sulkeutuneen. Nuorisotyössä ei ole menetelmää tai toimintamallia joka ei pyri lisäämään vuorovaikutusta, nuorten sosiaalisia taitoja tai yksilöiden kuulluksi tulemistä. Tarinankerrontamenetelmä pitää nämä arvot huipussaan kun työn ajatuksia priorisoidaan. Tarinankerrontamenetelmää harjoittava ohjaaja välittää nuorten hyvinvoinnista monella osa-alueella. On sitten kyse fyysisestä hyvinvoinnista, terveellisistä elämäntavoista ja päihteettömyydestä. Tarinankerronnassa ohjaaja lähestyy näitä arvoja dialogin ja suullisen vuorovaikutuksen kautta.

Menetelmä ei katso karsastaen nuorisotalon Playstation 4 konsolia koska se ”tuhoo keskustelun”, vaan pitää sitä mahdollisuutena erilaisiin menetelmiin. Tarinankerrontaa voidaan verrata hyviin käytöstapoihin. Se on tervehtimistä ja kuulumisten kysymistä. Se on kiinnostuksen osoittamista toisen sanomisiin ja osaltaan myös puhumista itsestään. Se on ympäristön tarkkailua toisen silmin, hymyilemistä kun joku sanoo jotain kivaa ja nauramista kun joku kertoo mojovan vitsin.

Ohjaaja kohtaa toisen osapuolen samalla tasolla: molemmilla on mielipiteet, toiveet ja mahdollisuus kertoa niistä halutessaan. Ohjaajan on myös autettava kaikkia saamaan äänensä kuuluviin ja huolehtii siitä että ympäristö on turvallinen yhteisölle. Keran keskustellessani tarinankerronnasta parin muun ohjaajan kanssa mainitsin tarinankerronnan ”Ei ole huonoja tarinoita” periaatteen jolloin toinen ohjaajista kysyi mielenkiintoisen kysymyksen: ”Miten sitten asiattomat vitsit ja loukkaavat mielipiteet?” Kysymys on tärkeä menetelmän ja ohjaustyön kannalta. Jokaisessa menetelmässä on riskinsä ja tarinankerronnan monet riskit ovat vielä kartoittamatta. En voi itse sanoa tietäväni ohjaajan kysymyksen oikeaa vastausta, mutta ajattelen asian seuraavasti: ne eivät itsessään ole huonoja tarinoita. Vaikka en itse kaikista kuulemistani asioista pidä, niin se ei tee niistä huonoja. Mutta se ei tee niistä myöskään hyviä.

Tarinankerrontamenetelmä pyrkii vahvistamaan ihmisten sosiaalisia kykyjä joista yksi on tilannetaju. Hyvän tarinankertoja pitää osata painottaa tarinan oikeita kohtia. Niin myös ihmisen arvioida mitä hän voi milloinkin puhua. Roisimmat keskustelut voivat sopia tiettyihin henkilökohtaisiin tilanteisiin, mutta niitä ei kannata joka paikassa harjoittaa. Ohjaajan on oltava esimerkki ja osoittaa toimintatavoillaan tilannetajua. Hän voi osoittaa sitä sekä ohjaajana, että kertojana. Samalla tavalla kun meillä on oikeus puheeseen, niin meillä on velvollisuus kantaa vastuu siitä mitä me puhumme. Osallisuus on vastuunkantamista ja velvollisuuksiin vastaamista. Käytän itse seuraavaa nyrkkisääntöä: Jos tekee mieli sanoa jotain, mutta ei ole varma loukkaantuuko joku toinen osallistuja siitä, niin asiaa ei varmaan kannata sanoa. Tällä en tarkoiteta minkään sortin sensuuria, vaan opetuksena siitä että sanoilla on voimaa. Monet muistavat tilanteen, jossa ovat kerrottuaan vitsin saaneet koko huoneen nauramaan, mutta vielä useampi muistaa tilanteen, jossa sai jonkun itkemään tai loukkaantumaan.

Nämä ovat hankalia tilanteita, joista ohjaajat, osallistujat ja yhteisö voi kasvaa. Nuorisotyötä tehdessä ohjaaja joutuu tämän tästä epämiellyttäviin tilanteisiin. Joskus syy-pää on nuori, joskus se on läsnä oleva toinen nuori, joskus se on ohjaaja ja joskus se ei ole kukaan tai mikään. Ohjaajan velvollisuus on luoda mahdollisuus keskustelulle, kun vaikea tilanne ilmenee. Usein osa nuorista ei kuitenkaan lähde keskustelemaan, ellei aivan tietty ohjaaja ole paikalla. Tarinankerrontamenetelmä pyrkii siihen, että

nuori tiedostaisi mahdollisuutensa keskustella asioistaan kaikille ohjaajille, sillä nämä ovat valmiita kuuntelemaan ja auttamaan häntä. Tarinankerrontamenetelmä on siis vuorovaikutusta, dialogia, kuuntelemista, kuulluksi tulemista, oikeuksien oivaltamista, vastuunkantoa, nauramista, vakavoitumista, kasvamista, yksityisyyttä, muistamista, keksimistä. Ja joskus se taas on vähän itkemistä, yhdessäoloa, yhteisöllisyyttä, silmiin katsomista, etsimistä ja löytämistä.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Ahtinen, Pilvi 2014. Workshopin fasilitointi. Savonia ammattikorkeakoulu. Muotoilun koulutusohjelma koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 8.4.2016
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201403283636>
- Auvinen, Ari-Matti & Liikka Piika 2005. Osallistamisen käsikirja I. Hämeenlinna: Suomen Eoppimiskeskus Ry
- In Defence of Youth Work 2016. Why story-telling? Viitattu 8.3.2016.
<https://story-tellinginyouthwork.com/the-context/>
- Järjestöpalvelu Jelli 2016. Osallisuus. Viitattu 28.4.2016.
<http://www.jelli.fi/osallisuus/>
- Kantojärvi, Piritta 2012. Fasilitointi luo uutta. Menesty ryhmän vetäjänä. Helsinki: Talentum
- Lammi, Hanne 2015. Poronnahasta varjonukeksi : inspiraation lähteenä Wayang Kulit. Turun ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 8.3.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015102115579>
- Luukkonen, Markus 2015. Tarina, kertoja ja yleisö : ammattina tarinankerronta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 8.3.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201503163221>
- Poikola, Antti 2010. Osallistaa vai mahdollistaa? Artikkel. Viitattu 28.4.2016
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - 6.4.2 Osallistuva havainnointi. Verkkajulkaisu. Viitattu 8.3.2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html
- Silander, Jael 2013. Kaikilla meillä on tarina. Artikkel. Viitattu 8.3.2016.
<https://www.verke.org/blog/jokaisella-meilla-on-tarina/>
- StoryCenter 2016. Core principles. Viitattu 28.4.2016.
<http://static1.squarespace.com/static/55368c08e4b0d419e1c011f7/t/55f25885e4b0afb1e83b98fd/1441945733158/Principles.pdf>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016. Osallisuus. Viitattu 28.4.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- University of Houston 2016. The 7 Elements of Digital Storytelling. Viitattu 28.4.2016.
<http://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27&sublinkid=31>
- Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Viitattu 8.3.2016.
<http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-havainnoi.pdf>

LIITTEET

LIITE 1 Harjoite Tiedemiehen lemmikki

Tiedemiehen lemmikki

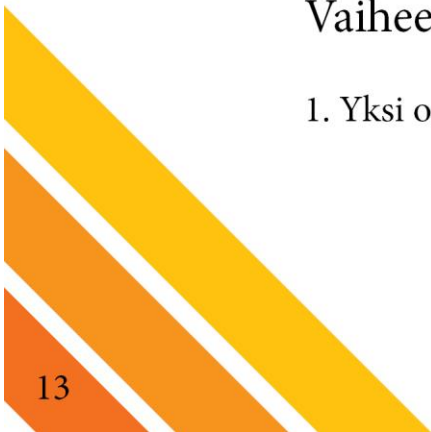
Mitä?

Osallistuja on tiedemies, joka haluaa luoda uuden lemmikin. Sen hän tekee yhdistämällä kaksi eläintä tai asiaa keskenään. Osallistuja kertoo miksi valitsi juuri ne eläimet tai esineet ja kertoo hieman lemmikistä. Lopputuloksena voi olla mitä ihmeellisimpiä luomuksia kuten esimerkiksi kissabussi tai tiikerimajava. Harjoite on todella yksinkertainen ja tukee mielikuvituksellisuutta paineettomalla tavalla. Lisäksi osallistujien luomat lemmikit voivat esiintyä muissa harjoitteissa vaikkapa hahmoina.

Vaiheet:

1. Yksi osallistujista on tiedemies

2. Hänen tehtävä on yhdistää kaksi mitä tahansa asiaa, eläintä tai esinettä, ja luoda siitä uusi lemmikki.

3. Muut saavat auttaa jos ohjattava tarvitsee apua

4. Seuraava osallistuja keksii uuden lemmikin. Puheenvuorot voivat olla vapaamuotoisia tai määrättyjä.

Variaatio:

Ryhmälle annetaan viisi minuuttia aikaa, ja kaikkien pitää keksiä lemmikki.

Kenelle:

Kaikenikäisille

Tarvikkeet:

Ei vaatimuksia

Kaupoilla

Mitä? ● ●

Yksi osallistuja on kauppias ja hän päättää itselleen avustajan. Kauppias saa itse päättää millaisen kaupan hän omistaa ja mitä siellä myydään. Kauppa ei ole kuitenkaan ihan tavallinen, vaan se erikoistuu myymään hyvin outoa tavaraa. Toiset osallistujat toimivat asiakkaina, jotka etsivät mitä kummallisimpia tuotteita. Kaikkien yllätykseksi tuote yleensä löytyy, sitä on varastossa tai se on juuri nyt loppu, mutta kauppialla on tilalle aina jotain korvaavaa. Avustaja auttaa harjoitteessa olemalla kaupassa työntekijänä, joka ystävällisesti voi opastaa asiakasta kauppiaan ollessa kiireellinen, tai ilmoittaa kauppialle jos tuote on päässyt loppumaan. Harjoite on ajateltu toteutettavaksi keskustelemalla, jossa osallistujat eläytyvät rooliinsa puhumalla eikä varsinaisesti näyttelemällä, mutta harjoitetta voidaan soveltaa monella tavalla.

Vaiheet:

1. Yksi osallistujista on kauppias ja hän saa valita itselleen avustajan muista osallistujista.
2. Kauppias pyörittää kummallisten tavaroiden tukkua, josta löytyy jokaiselle asiakkaalle joko juuri se tavara mitä asiakas etsii tai sille jokin vaihtoehto.
3. Muut osallistujat ovat asiakkaita, jotka vuorotellen tulevat ostamaan kaupasta keksimiään tavaroita.
4. Avustaja ja kauppias voivat hankaloittaa toistensa tilanteita ilmoittamalla kyseisen tavaran loppuneen, jolloin myyjä joutuu keksimään jotain vaihtoehtoista tavaran tilalle.
5. Ohjaaja voi auttaa olemalla toinen avustaja kaupassa.

Kenelle:

Kaikenikäisille

Tarvikkeet:

Ei vaatimuksia.

LIITE 3 Kyselyrunko

Opinnäytetyön haastattelu.

Terve ja kiitoksia kun olette suostuneet haastateltavaksi minun opinnäytetyöhön. Opiskelen Turun kampuksella Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogiksi. Opinnäytetyöni aihe käsittelee tarinankerrontamenetelmää ohjaustyössä. Haastattelu suoritetaan sähköpostitse joten pyydän teitä vastaamaan numeroituihin kohtiin esimerkkinä:

1) Mikä on nimenne ja tämän hetkinen ammattinne?

Vastaus kuuluisi

1) Jael Silander ja nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja.

Haastatteluun kuuluu 20 avointa kysymystä joista 10 ensimmäistä käsittelee tarinankerrontaa yleisesti ja seuraavat 10 käsittelee tarinankerrontaa ohjaajan työkaluna.

Näissä 10 viimeisessä kohdassa kysyn asiaa tarinankerrontamenetelmän muodossa.

Jos ette tunne menetelmää oikeaksi sanamuodoksi, niin miettikää tarinankerrontaa tosiaankin työkaluna tai näkökulmana ohjaustilanteisiin, kuten workshop-projekteihin, vapaamuotoisiin ohjaustilanteisiin tai muuhun ohjattuun toimintaan.

Vastauksilla ei ole määrättyä pituutta (ellei toisin sanota) joten vastatkaa niin pitkästi tai lyhyesti kun teistä tuntuu.

Haastattelu alkaa tästä:

1) Mikä on nimenne ja tämän hetkinen ammattinne?

1)

2) Millaisissa arkitilanteissa voit kohdata tarinankerrontaa?

2)

3) Millainen tarinankerronnan asema on nykyaikana?

3)

4) Koetteko itsenne tarinankertojaksi, ja jos koette niin minkälaiseksi?

4)

5) Onko tarinankerronta yhtä kuin esiintymistä?

5)

6) Miten suullinen tarinankerronta vaihtelee kirjoitetuista lähteistä?

6)

7) Onko teillä tiettyä lempi lasten tarinaa tai satua, ja jos on niin mikä?

7)

8) Onko olemassa huonoja tarinoita, ja jos on, niin minkälaisia ne ovat?

8)

9) Voiko kenestä tahansa tulla tarinankertoja?

9)

10) Kumpi mieluummin: "Oli synkkä ja myrskyinen yö..." VAI "Olipa kerran...?"

10)

Seuraavat kymmenen kysymystä käsitellään ohjaustyön näkökulmasta.

11) Koetteko käyttäneenne tarinankerrontaa apunanne ohjaustilanteessa?

11)

12) Sano viidellä adjektiivilla ominaisuuksia jotka voisivat olla tarinankerrontaa käyttävälle ohjaajalle tärkeitä.

12)

13) Voidaanko tarinankerrontaa käyttää menetelmänä kaikenikäisille?

13)

14) Minkä näkisit olevan tarinankerrontamenetelmän tavoitteet ohjaustyössä?

14)

15) Onko tarinankerrontamenetelmässä vaaroja? Mikäli kyllä, niin minkälaisia ne ovat?

15)

16) Mitkä näkisit olevan tarinankerronnan vahvuuksia ohjaustilanteissa, jos vertaa esimerkiksi liikuntamenetelmään?

16)

17) Jos sinun pitäisi nyt suunnitella jotain tarinankerrontaan liittyvää työtä nuorison kanssa, niin mikä olisi ideaali tilanne ja nuorisoryhmän ikä?

17)

18) Jos kotikunnallasi olisi viikonlopun kestävä koulutus tarinankerrontamenetelmään ohjaustyössä, niin kiinnostaisiko sinua osallistua?

18)

19) Mitä ohjaajan ennen kaikkea välttää käyttäessään tarinankerrontaa menetelmänä?

19)

20) Tekeekö koulutus tarinankertojan?

20)

Kiitoksia paljon osallistumisesta!

Vitsityöpaja

Mitä? ● ●

Osallistujia pyydetään kertomaan vitsejä, ja ne kirjataan ylös. Kun vitsejä on kertynyt tarpeeksi, niin niitä mietitään ryhmässä. Tarkoituksena on miettiä mikä tekee vitsistä hauskan, ja miksi jokin vitsi uppoaa paremmin kuin joku toinen. Tämän kautta tutkitaan kertojan roolia vitsissä, ja voiko vitsiä parantaa, tai jopa kehittää uusia vitsejä. On hyvä työkalu ohjaajalle kartoittamaan osallistujien huumorintajua ja sieltä kumpuavia kiinnostuksia.

Vaiheet:

1. Osallistujat ja tarpeen tullen ohjaaja kertovat vuorotellen vitsejä.
2. Vitsit kirjataan kaikkien näkyville, kunnes niitä on riittävästi

3. Ryhmä alkaa pohtia mikä tekee näistä, ja muista samanlaisista vitseistä hauskan.

4. Seuraavaksi pohditaan kertojan roolia, ja miten se vaikuttaa vitsien hauskuuteen.

5. Ryhmä pyrkii kehittämään uuden vitsin

Variaatio:

Kohdan 4. jälkeen osallistujat jaetaan ryhmiin jotka pyrkivät kehittämään uuden vitsin.

Kenelle:

Kaikenikäisille

Tarvikkeet:

Kyniä ja paperia, ja mielellään jokin taulu tai muu näkyvä pinta mihin vitsit tulee kaikkien näkyviin.

Vaatteetkin päältä

Mitä?

Osallistujaa pyydetään kertomaan jostain vaatekappaleesta tai yksityiskohdasta itsessään. Tarkoituksena on tunnistaa itsessään jotain identifioivaa, josta osallistuja saattaa olla ylpeä, tai johon liittyy jokin kiva muisto. Lapset, ja etenkin nuoret ovat yleensä tarkkoja siitä miten pukeutuvat, ja valitsevat usein vaatekappaleita. Identiteetin luominen on jokaiselle yksilölle tärkeä seikka, ja tämä harjoite pyrkii vahvistamaan yksilön käsitystä omista valinnoistaan.

Vaiheet:

1. Ohjaaja tai osallistuja aloittaa kertomalla jotain yhdestä vaatekappaleestaan tai yksityiskohdastaan itsessään.

2. Seuraava kertomisvuoro menee ringissä siihen suuntaan, kummankätinen aloittaja on. Jos aloittaja on vasenkätinen, niin rinki kiertää vasemmalle.

3. Voidaan jatkaa useampi kierros tarvittaessa

4. Puheenvuorot voivat olla vapaamuotoisia tai määrättyjä.

Kenelle:

Kaikenikäisille, mutta erityisesti (sekä varovaisesti) teini-ikäisille nuorille

Tarvikkeet:

Vaatteet, kuten on toivottavaa useissa ohjaustilanteissa.

